

HVERDAGSLIVET EFTER OPHOLD I EN STØTTEBOLIG

TRINE WULF-ANDERSEN

**REBUS-projektet
2010**

Hverdagslivet efter ophold i en støttebolig

Trine Wulf-Andersen

Hverdagslivet efter ophold i en støttebolig

Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning
Roskilde Universitet

REBUS-projektet
2010

Trine Wulf-Andersen
Hverdagslivet efter ophold i en støttebolig

1. udgave 2010

© Roskilde Universitet

Tryk: Kopicentralen, RUC
Sats: Vibeke Lihn

ISBN 978-87-7349-761-6

Alle rettigheder forbeholdes.

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med COPY-DAN, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.

Undtaget herfra er korte uddrag til anmeldelse.

Indhold

Forord	7
Prolog: Støtteboligerne og deres (støtte)beboere.....	9

EFTERUNDERSØGELSENS BAGGRUND OG KONTEKST

Undersøgelsens forløbere og fokus	13
Støtteboligopholdets subjektive betydning.....	15
Det sociale arbejdes effekt og evidensbaserings?.....	16
Rapportens bidrag og struktur.....	20

PROJEKTETS DESIGN OG METODE

Overordnede forskningsspørgsmål.....	23
Deltager-rekruttering.....	24
Projektets dataproduktion	26
Telefoninterview	26
Spørgeguide	27
Datamaterialet.....	29
Analyse	31

HVERDAGSLIVET EFTER STØTTEBOLIGEN

Bolig og hverdagsliv	37
Hvor bor de tidligere beboere og støttebeboere?.....	37
Madlavning og rengøring: "det er jeg vant til"	38
Husarbejde som en investering i fællesskabet	40
Opsummering.....	43
Uddannelse og arbejde.....	44
Deltagernes uddannelse og beskæftigelse	45
"På plads" i livet.....	46

Fra støtteboligen til socialt arbejde	48
Opsummering	51
Socialt Liv og Netværk	53
De tidligere beboeres og støttebeboeres familienetværk	54
De tidligere beboeres og støttebeboeres venskabsrelationer	58
Venskabsrelationer fra støtteboligen	63
Opsummering	66
Udflytning: "nu bor der en anden i mit værelse"	67
Opsummering	72
Ung-til-ung-arbejdet set i bakspejlet	73
Opsummering	78
Når "filmen knækker"	79

STØTTEBOLIGER OG UNGE I UDSATTE POSITIONER

Efterundersøgelsens komplekse felt	85
Afrunding: Fra udsatte unge til unge i udsatte positioner	87
Udsathed er specifik	87
Udsathed er processuel	88
Udsathed er situeret	88
Referencer	90

Forord

Det projekt der afsluttes i denne rapport har meget direkte rejst sig ud af et tidligere projekt. I 2004 afsluttede jeg et phd-studie af et hverdagsinteraktioner i botilbud for 18-25årige med sociale og/eller psykiske vanskeligheder. Det lå ikke i phd-projektet at skabe viden om, hvilken betydning opholdet i støtteboligen tillægges i de unges hverdagsliv *efter* opholdet. Projektet "Hverdagslivet efter ophold i en støttebolig" er hvad angår både problemstilling, problemfelt og projektdeltagere helt konkret sprunget ud af det forrige projekt.

Med finansiering fra SL & BUPLs forskningsfond og det Strategiske Program for Velfærdsforskning blev det muligt i 2005 at påbegynde en efterundersøgelse, der gennem interview med tidligere beboere og støttebeboere fra de boliger jeg havde gjort feltarbejde i skulle belyse deres livssituation og tilbageblik på støtteboligopholdet hhv. 5 og 10 år efter fraflytning.

Efterundersøgelsen har været præget af at det var langsommeligt at rekruttere deltagere til projektet – og det har ikke været muligt at rekruttere og fastholde deltagere til at gennemføre projektet designet som det oprindeligt så ud. Yderligere har projektet i perioder ligget helt stille, da jeg har været væk fra arbejdet – først på længere tids orlov da min ældste datter blev alvorligt syg, senere på barselsorlov da min yngste datter blev født. Derfor er dette et projekt der afrapporteres med stor forsinkelse.

Projektet her var en anledning til at høre tidligere beboere og støttebeboere – blandt andre folk jeg kendte fra mit tidligere feltarbejde – fortælle, hvordan det er gået dem siden deres tid i støtteboligen, hvad deres tanker om opholdet er og løbende har været osv. Jeg ønsker først og fremmest at takke disse mennesker for at de ville deltage i projektet og bidrage med deres personlige historier.

Desuden vil jeg gerne takke Platangårdens Ungdomscenter for godt samarbejde gennem snart mange år og for at formidle kontakten til de tidligere beboere. Særligt vil jeg rette denne tak til Birgitte Marcher og centrets tidligere viceforstander Søren Frederiksen der ydede en stor indsats i rekrutteringsfasen.

Endelig vil jeg gerne takke de øvrige medlemmer af REBUS-gruppen Merete Nordentoft, Knud Ramian, Per Nørrung, Grethe-Birgitte Ahlgreen, Hans Knudsen og særligt Camilla Schmidt og Linda Lundgaard

Andersen der også er gode kolleger på Roskilde Universitet, for diskussionerne undervejs.

Jeg håber at denne projektrapport vil kunne inspirere til gode faglige refleksioner i det sociale og pædagogiske arbejde i støtteboligerne og andre botilbud.

Trine Wulf-Andersen
Roskilde, august 2010

Prolog: Støtteboligerne og deres (støtte)beboere

De støtteboliger der er udgangspunktet for forskningsprojektet er målrettet 18-25 årige med psykosociale vanskeligheder. Boligerne er indrettet i almindelige villaer i almindelige boligkvarterer og rummer hver 5-6 visiterede beboere og to jævnaldrende støttebeboere.

De visiterede beboere kommer til boligerne med forskellige typer problemer (misbrugsproblemer, social isolation, ADHD og meget andet) og/eller som udslusning efter en opvækst i døgninstitutioner eller efter behandlingsforløb i ungdomspsykiatrien ol. Disse beboere har det til fælles, at de har behov for hjælp til at få dagliglivet til at fungere. Men jævnfør et princip om "udtynding" visiteres med henblik på dels (tilstræbt) ligelig fordeling mellem mænd og kvinder, dels en vis problemspredning - således at beboere med forskellige styrker og svagheder alle får mulighed for både at hjælpe og blive hjulpet (Wulf-Andersen 2004, se også www.ungcenter.dk).

Støttebeboerne er jævnaldrende unge – helst en mand og en kvinde - der tilfører støtteboligerne et ung-til-ung-element. Støttebeboerne har en almindelig baggrund, almindelige problemer og almindelige evner til at løse dem. De er ansat af ungdomscentret og får et honorar, der omtrent går lige op med kost og logi, og de forventes at optræde som gode eksempler eller ressourcepersoner for de andre unge – mht at løfte husholdningsopgaver, etablere en hensigtsmæssig kultur (herunder døgnrytme, fritidsaktiviteter, omgangsformer ol) i boligen.

Alle beboere har hver deres værelse og deles om bad, køkken og have og er også fælles om huslige opgaver som indkøb, madlavning, rengøring, havearbejde osv. Beboerne er alle i (eventuelt støttede former for) uddannelse eller arbejde uden for boligens regi. Principielt er alle beboerne i huset lige, hvad angår medbestemmelse og deltagelse i de fælles opgaver og sociale aktiviteter i hverdagen – det er fx en forventning, at alle deltager i et ugentligt husmøde, hvor stort og småt fra husets hverdag diskuteres og planlægges.

Til hvert hus er der også knyttet to medarbejdere - typisk en mand og en kvinde, og typisk en socialpædagog og en socialrådgiver. Medarbejderne bistår de unge med råd og vejledning i forbindelse med arbejde og uddannelse, personlige eller familiemæssige problemer, problemer i

huset, kontakten med andre (sags)behandlere osv. De fører tilsyn med boligerne og deltager ved husmøderne og har døgnåbne telefoner i tilfælde af akutte problemer, som de unge ikke kan løse selv eller ved fælles hjælp. Medarbejderne arbejder efter principper om hjælp til selvhjælp og mindst mulig indgriben (Wulf-Andersen 2004).

Tre af disse boliger husede i en kort periode for snart ti år siden også en antropolog, nemlig undertegnede. Jeg boede en måned i hver bolig og deltog i de daglige rytmer og aktiviteter i huset, lærte husenes beboere, støttebeboere og medarbejdere at kende og interviewede dem. På baggrund af disse ophold skrev jeg en phd-afhandling om dagliglivet i støtteboligerne. Og på baggrund af disse ophold blev det projekt der afrapporteres her sat i søen - for at følge op på hvad der mon videre skete.

EFTERUNDERSØGELSENS BAGGRUND OG KONTEKST

Undersøgelsens forløbere og fokus

Det er et vilkår i megen socialpædagogisk praksis at man arbejder inden for en institutionel ramme uden nødvendigvis at få adgang til viden om hvilken betydning arbejdet og støtteindsatserne tillægges i de støttedes videre liv. I mit phd-projekt udførte jeg længerevarende etnografisk feltarbejde i støtteboligerne og afhandlingen (Wulf-Andersen 2004) var koncentreret om analyser af hverdagsinteraktioner mellem pædagogiske medarbejdere og de unge inden for botilbuddets ramme. Efter her at have belyst positioneringsdynamikker og læreprocesser i støtteboligerne under Platangårdens Ungdomscenter (det daværende Amtsunngdomscentret i Storstrøms Amt) var jeg interesseret i at følge trådene i de unges tilværelse *efter* opholdet. Ofte vidste boligmedarbejderne hvor de unge flyttede til umiddelbart efter opholdet – men på længere sigt vidste man sjældent hvor de unge blev af og hvordan det videre gik dem, endsige hvilken rolle opholdet i støtteboligen fremefter kom til at spille for dem. Kun i de tilfælde hvor tidligere beboere eller støttebeboere selv genoptog kontakten fik man den slags informationer.

Støtteboligen Kornbakkens personale foretog i 1991 på denne baggrund en efterundersøgelse (Fogh, Pedersen, Marcher og Petersen 1991) baseret på telefoninterview med alle beboere fra boligen i perioden 1985-89. Det centrale spørgsmål her lød: "Er et ophold i en støttebolig et tilbud der muliggør positive forandringer for unge med alvorlige sociale og psykiske vanskeligheder?" (ibid.:5). Spørgsmålene i denne undersøgelse lå i direkte forlængelse af arbejdet i boligen i den forstand at de fokuserede på selve opholdet og var struktureret om de unges vurderinger af deres situation ved udflytning i forhold til ved indflytning. Specifikt blev der spurgt til beskæftigelse, psykisk funktion, stof- og alkoholmisbrug, kriminalitet, Almindelige Daglige Lefefunktioner, sociale aspekter ved støtteboligen (fx husmødet og udtyndingsprincippet), boligmedarbejdernes funktion og samarbejdet med ungdomspsykiatrisk afdeling. Der blev kun i et enkelt tilfælde spurgt til "udbytte på længere sigt" i form af spørgsmålet "er der noget i dag som du har glæde af og som du mener du har opnået gennem dit ophold i støtteboligen?". Givet at de tidligere beboere i denne undersøgelse blev interviewet relativt kort efter fraflytning og at der slet ikke spørges til de tidligere beboeres tilværelse på interviewtidspunktet, bidrager denne undersøgelse ikke med fyldigt

materiale mht. de mere langsigtede spor tilbuddet eventuelt måtte trække i de unges liv. Endelig inkluderede denne efterundersøgelse ikke støttebeboerne og deres oplevelse af tiden i støtteboligen. Karakteren af denne efterundersøgelse var nærmere en evaluering af opholdet i støtteboligen: om og hvor mange af de visiterede unge der oplevede at støtteboligen betød at de fik det bedre eller at problemerne blev mindre – om indsatsen så at sige umiddelbart virkede til positiv forandring.

Jeg fokuserede anderledes i tilrettelæggelsen af min efterundersøgelse. Den blev lagt i forlængelse af de unges perspektiver og sigtede mod, gennem interview med tidligere beboere og støttebeboere fra de boliger jeg tidligere havde gjort feltarbejde i, at belyse deres livssituation og tilbageblik på støtteboligopholdet hhv. 5 og 10 år efter fraflytning. Jeg var interesseret i at belyse mere langsigtede betydninger af det socialpædagogiske tilbud; dels konkret skabe indblik i hvor de unge beboere og støttebeboere bevægede sig hen efter opholdet i støtteboligen, dels hvordan de huskede og beskrev tiden og oplevelserne i støtteboligen, dels at belyse hvilken betydning de tillagde opholdet i forhold til deres nuværende liv. Jeg fandt det relevant at inkludere både beboere og støttebeboere i undersøgelsen, da jeg i analyserne i min afhandling fandt at både beboere og støttebeboere var dybt engagerede og involverede i støtteboligens særlige kultur og gruppedynamik og at det derfor var interessant at se på hvordan tiden i boligen blev forstået og tillagt betydning af begge grupper.

Denne efterundersøgelse lægger derfor tyngden omkring tre hovedpunkter: De tidligere beboeres og støttebeboeres livssituation på interview-tidspunktet, deres oplevelser og refleksioner omkring støtteboligopholdet 'dengang' og den betydning de tillægger opholdet i støtteboligen for deres tilværelse 'nu'. Mine overordnede spørgsmål i arbejdet har således været: Hvilke betydninger mener tidligere beboere og støttebeboere at opholdet i støtteboligen efterfølgende har haft for deres liv? Hvilke aspekter af opholdet mener de har haft betydning i deres videre tilværelse og hvordan?

Støtteboligopholdets subjektive betydning

I denne undersøgelses overordnede forskningsspørgsmål lægger jeg tyngden omkring betydninger af støtteboligopholdet. Betydning har etymologisk at gøre med at tilkendegive, at tydeliggøre eller forklare eller at have værdi. Således åbner betydning for en tilgang der er orienteret mod et subjekt, der kan tilkendegive og forklare det der for ham eller hende har værdi. Det er en begrebslig tilgang der søger at tegne, ikke hvilken livssituation et generaliseret støtteboligophold fører til – men hvad et konkret, kontekstualiseret støtteboligophold har bidraget med i et subjektivt perspektiv. Jeg udpeger også som et mål at undersøge, hvilke aspekter af opholdet de mener har haft betydning for deres videre liv og hvordan. Oprindeligt formulerede jeg denne interesse som et spørgsmål om hvad de unge oplevede at have ført med sig videre og hvordan. Det er en formulering jeg efterfølgende ikke er så begejstret for. Terminologien omkring overførsels- (transfer-)problematikker konnoterer for det første let en skarp rumlig grænse mellem 'i boligen' og 'uden for', alternativt en tidlig grænse mellem 'før', 'under' og 'efter' indsatsen. I begge fortolkninger en grænse, som de unge på et særligt tidspunkt skal føre noget henover. Derved tegnes for det andet et billede af, at man i boligerne har en 'ting', nogle 'redskaber' eller et mere uhåndgribeligt 'noget', som man giver eller overrækker de unge, som ved udflytning kan transportere eller bære det med sig – "i rygsækken" - ud i tilværelsen uden for. Jeg er skeptisk, fordi terminologien inspirerer til en instrumentel drejning og efterundersøgelser der fokuserer på om de unge har eller ikke har, bruger eller ikke bruger de redskaber de fik eller ikke fik med sig fra støtteboligen – og i mindre grad orienterer sig mod forandrede måder at forstå, gøre eller deltage på. Og den slører at de rumlige og tidlige grænser om et støttetilbud ikke er særlig klare, fordi andre (lære)processer og sociale arenaer forløber sideløbende og sammensmeltet med støtteboligernes – i personers bevægelser, besøg og interaktioner, hukommelse, fortællinger og diskussioner mv.

Når man spørger hvad (aspekter ved) opholdet har betydet for de unge, så giver man mulighed for at deltagerne i undersøgelsen selv får plads til at definere de parametre, skalaer eller kriterier, som de vurderer at netop deres ophold kan og skal vurderes efter. Det kan give et indsyn i samspillet mellem hvordan støtteboligen og andre forhold og processer

– i den enkeltes liv og sociale kreds eller i samfundet generelt – bidrager i at forme et konkret livsforløb. Det bliver muligt at inddrage ikke blot den enkeltes (problem)baggrund men også (udviklinger i) den måde den enkelte og dennes omverden har forholdt sig hertil. Inden for felter som socialt, pædagogisk og terapeutisk arbejde kan vi ikke vide, hvad der ville være sket, hvis en indsats ikke var sat i værk – men ofte har de unge selv forestillinger om, hvad deres alternative forløb kunne have været, og disse forestillinger bidrager også til at forme deres aktuelle livsvalg og –forløb. Det bliver her muligt at rumme identifikationsproblemstillinger i forhold til støtteboligerne og at inkludere belysning af forskellige vilkår at være i boligen på – eksempelvis hvad forud definerede roller som støttebeboer hhv. beboer betyder.

Betydning betegner altså en erkendelsesinteresse med de tidligere beboeres og støttebeboeres oplevelser af komplekse og sammensatte parametre, sociale læreprocesser og –miljøer i fokus. Deres erfaringer kan bidrage til at belyse hvilke aspekter og erfaringer der er meningsfulde for de tidligere beboere og støttebeboere og hvilke spor de oplever at det socialpædagogiske arbejde trækker i deres hverdagsliv - og derved lægge op til refleksioner over de parametre og mål, der er i fokus i det socialpædagogiske arbejde. Med rapporten ønsker jeg at præsentere et billede af de differentierede betydninger et støtteboligophold kan tillægges – og give et indspil til hvordan sådanne spor eller betydninger kan identificeres, forstås og italesættes. Derved skriver projektet sig samtidig ind i en overordnet teoretisk og socialpolitisk diskussion af forskellige effekt-begreber og hvordan det er muligt at måle pædagogiske integrationstiltags effekter eller konsekvenser.

Det sociale arbejdes effekt og evidensbaserings?

Siden 1990'erne er en tendens til netop at efterspørge efterundersøgelser i form af effektundersøgelser blevet kraftigere. Socialpolitiske aktører såvel som professionelle efterspørger forskningsmæssige belysninger af om det der gøres i socialt og pædagogisk arbejde, i botilbud og andre støtteindsatser, nu også virker og "hvordan man kan tilrettelægge de enkelte indsatser optimalt" som det hed i opslaget fra det Strategiske Program for Velfærdsforskning. Orienteringen mod det sociale arbejdes effekter eller

virksomheder udstikker helt anderledes mål og rammer for en undersøgelse end det fokus på betydning jeg har skitseret for denne efterundersøgelse. Terminologien omkring effekter forudsætter en forbindelse mellem en årsag eller påvirkning og et udfald, og således at resultatet udspringer af en bestemt præstation. Denne type begreber er således smallere og mere lineære end fx betydning og forandring, som dels retter sig mod et andet subjekt (den der forandrer sig eller som noget har betydning for), dels er langt mindre entydigt i sin retning. Den metaforiske toning af begreber har konsekvenser for, hvad man leder efter som tegn på effekt, hvilke kriterier man har for at identificere noget som en effekt, og hvilke billeder man med sin forskning tegner af det mulige. I forsøg på at se effekten opstilles mål for den: parametre man vil måle på og derved tydeliggøre om en indsats har betydet noget, om den har betydet det man ønskede, og hvornår man kan sige at en indsats har betydet noget. Med et gennemgående "drug metaphor" (Ekeland 1999:1043) fokuserer effektbegreber ofte på støtteindsatser eller behandling som den (professionelle) præstation, der har en effekt eller virkning, og betegner en søgen efter den 'objektivt' eller 'dekontekstualiseret' bedste og billigste pædagogiske praksis. Og yderligere forskning der gennem randomiserede, kontrollerede forsøg kan påvise forskellige støttetilbuds effekter er præsent i flere reviews (eksempelvis Montgomery, Donkoh & Underhill (2006). Samtidig har flere forskere indenfor uddannelse, psykologi og socialt arbejde stillet sig kritiske over for sådanne tilgange (Moos mfl. 2005; Ferguson 2003; Webb 2001; Ekeland 1999).

Kritikken rejses blandt andet i forhold til den linearitet, som effektbegrebet (og de lignende begreber) implicerer. Med den følger et overordnet validitetsproblem, der består i, "at vi ikke kan vide med sikkerhed, om den målte behandlingseffekt nu også er en effekt, der skyldes behandlingen" (Lihme 2004b:3 og 2005). Konkret skyldes dette flere forhold af metodologisk og epistemologisk karakter.

Effektundersøgelser har ofte det problem, at de alene er efterundersøgelser, hvor 'behandlingsvariablen' enten kun er (formelt og idealiseret) beskrevet ud fra institutioners egne konceptfremstillinger, virksomhedsplaner el. lign. Eller ud fra feltets aktørers retrospektive ihukommelser med alle de vrid det medfører. Eller at selve indsatsen simpelthen fortaber sig i en 'black box' (Lihme 2004b, Andersen 2004). Det betyder, at det ofte er vanskeligt at vurdere, hvori 'behandlingen'

eller 'indsatsen' egentlig har bestået. I nogle tilfælde, herunder denne efterundersøgelse, forefindes også detaljerede beskrivelser af selve, sådan at det ikke alene er den formaliserede beskrivelse af praksis, men også alle de undtagelser og måder hvorpå de unge reelt får en meget forskellig behandling som belyses.

Ofte vil netop sådanne undersøgelser samtidig indirekte problematisere effektbegrebet, idet de netop viser, at de pædagogiske strategier og (døgn)institutionernes struktur og daglige liv er præget af så mange enkeltelementer, der i uendeligt komplekse samspil supplerer eller modarbejder hinanden. Det gør det helt uoverskueligt og måske umuligt at definere institutionens "samlede præstation" (Lihme 2004b:3). Problemerne omkring simpel effekt-måling eller redskabstænkning er måske særlig tydeligt i forhold til et tilbud som støtteboligerne. Dels er det et tilbud der retter sin indsats mod mange forskellige aspekter af de unges liv: man forsøger at gøre en indsats i forhold til det praktiske hverdagsliv, uddannelse og erhverv, socialt netværk, økonomi osv. – mange umage aspekter. Dels visiteres netop meget forskellige unge dertil, og det er altså vidt forskellige problemstillinger man søger at forholde sig til med tilbuddet. Sagt med andre ord: Det er vidt forskellige forløb og mål, man strategisk går efter.

I mange forskningsprojekter er det endvidere problematisk, at analyser af betydningsfulde kollektive processer drukner i krav om at fokusere på individer og individuelle 'resultater'. Undersøgelserne fokuserer på de samfundsmæssige krav til den enkelte unge om at skabe og iscenesætte sig selv som unikt individ, individuelle unges strategier og modstrategier i forhold til disse krav og de mønstre individualiseringen afsætter på samfundsmæssigt niveau – eller undersøgelserne fokuserer på kravene til pædagogiske medarbejdere om at udarbejde individuelle handleplaner, balanceringer af respektive hensyn til forskellige unge individer osv (Bryderup mfl. 1991). Eller (effekt)undersøgelserne arbejder på at identificere de faktorer og indsatser, der virker på de enkelte individer. Hvor relationelle og interaktionelle vinkler anlægges, så er det typisk relationen mellem pædagogisk 'behandlende' medarbejder og 'behandlet' ung der analyseres (Egelund & Jakobsen 2006; Glavind Bo & Warming 2003; Madsen 1999). I min tidligere forskning om støtteboligerne fremstod det tydeligt, at kommunikationen skifter karakter når medarbejderne kommer til stede, og at mange hændelser og konflikter

ikke kommer til deres kendskab (Wulf-Andersen 2004). Analyserne i min afhandling viser netop, at det ikke alene er medarbejdernes indsats eller institutionernes fysiske og pædagogiske form der har betydning for 'udkommet' af et støtteboligophold, men at relationerne og interaktionerne mellem de unge er en afgørende faktor. I denne gruppes magtstrukturer og interaktioner foregår ofte ting, som det pædagogiske personale er afskåret fra at se og få adgang til – og som forskningen ofte heller ikke fokuserer på. Andre undersøgelser peger samstemmende på at de sociale dynamikker i gruppen af børn eller unge i døgninstitutionerne er et væsentligt og underbelyst forhold (Egelund og Jakobsen 2009; Stockholm 2006).

Endelig er en enorm udfordring at analysere, hvordan det er muligt at identificere valide forbindelser mellem en (om end velbelyst) konkret behandlingsindsats og en konkret livssituation senere i et livsløb. Forhold som de unges egne indsatser (fx i et recovery-perspektiv), deres relationer til forældre, andre børn og unge uden for døgninstitutionerne, de evt. andre institutionsforløb de anbragte børn og unge kom fra, de livsomstændigheder de udskrives til (herunder eventuelle efterværnsindsatser), det blotte faktum at tiden er gået osv. får ofte kun ringe plads i forhold til effekt-vurderingen (Lihme 2004b).

Der er mange kritikere af den tendens til at ville effektvurdere og evidensbasere praksis, som man har set udvikle sig i løbet af de seneste årtier. Der er på tværs af fagligheder og nationale grænser en række gennemgående opmærksomheder, som kritikerne af evidensbaseret praksis rejser (Webb 2001):

- At intentionerne med og de reelle konsekvenser af at evidensbasere praksis såvel kan være legitimering som udvikling af praksis
- At standardisering af praksis måske kan føre til færre fejl, forglemmelser og mangler men også til en mere inhuman praksis baseret på manualer snarere end empati
- At evaluering og akkreditering måske kan betyde udvikling og belønning af god praksis men også til udgrænsning af praksiselementer der er svært målelige
- At evidensbaseringen gennem en øget leder-dominans og mindre plads til praktikeres, brugeres og pårørendes perspektiver kan betyde en afdemokratisering af praksis

- At socialpolitiske og værdimæssige beslutninger ofte kamoufleres i evidensbaseringsens 'videnskaben har påvist'

Rapportens bidrag og struktur

De ovennævnte punkter tegner helt centrale diskussioner at reflektere velfærdsarbejdes praksis og udvikling i forhold til. Denne undersøgelse kan og skal ikke føre til en evidensbaseret praksis – og giver ikke klare anvisninger på hvordan praksis kan og bør forbedres eller effektiviseres.

Denne undersøgelses bidrag er ikke at dokumentere om støtteboliger-nes støttearbejde og koncept virker. Mit materiale udpeger ikke hvilken livssituation et støtteboligophold generelt fører til – men giver indblik i subjektive perspektiver på konkrete, kontekstualiserede støtteboligopholds betydning. Projektet kan med viden om, hvordan de involverede unge retrospektivt fremstiller og vurderer deres oplevelser under og efter opholdet i boligerne, vise andre dimensioner af det der gøres og formes i støtteboligerne, og således give anledning til anderledes refleksioner over praksis i det socialpædagogiske arbejde.

Efter i det forgående at have introduceret til boligerne og efterundersøgelsens ramme vil jeg i de næste afsnit redegøre nærmere for forsknings-spørgsmålene og projektets metode og design.

Derefter giver jeg i fem afsnit et rids af de tidligere beboere og støttebeboeres nuværende situation og den rolle de tillægger støtteboligen i den forbindelse. Afsnittene er samlet om deltagerens udsagn om hhv. Bolig og Hverdagsliv, Uddannelse og Arbejde, Socialt Liv og Netværk, og endelig Ung-til-Ung-Arbejdet og Udflytningen fra boligen. I disse afsnit inddrages case-eksempler på de forskellige forløb, historier og personlige kontekster som et støtteboligophold har været vævet ind i og haft betydning i.

PROJEKTETS DESIGN OG METODE

Overordnede forskningsspørgsmål

I forbindelse med projektet har jeg opsøgt to årgange af visiterede beboere og støttebeboere fra støtteboligerne under Platangårdens Ungdomscenter (herefter PU). Projektet er som sagt orienteret mod at belyse deres livssituation og tilbageblik på støtteboligopholdet - deres efterfølgende oplevelse og konstruktion af hverdagslivet, minorisering og majorisering, frigørelse fra eller fastholdelse i særlige roller og deres oplevelse af hvordan støtteboligopholdet har haft indflydelse herpå. Støtteboligopholdet installeres som sådan som et fikspunkt som de tidligere beboere og støttebeboere bedes om at starte deres fortælling fra.

Følgende overordnede forskningsspørgsmål har vejledt undersøgelsen:

- Hvad er de tidligere beboeres og støttebeboeres nuværende (hverdags)livssituation?
- Hvordan oplevede de 'dengang' at være involveret i og med andre unge i et pædagogisk miljø?
- Hvordan oplever de 'nu' at støtteboligopholdet har påvirket deres situation og muligheder?
- Hvilke aspekter eller forhold lægger de særlig vægt på?

Særlige opmærksomheder har herunder været om forskellige kategorier af visiterede unge på langt sigt profiterer forskelligt af et støtteboligophold; om der opstår særlige problemer for særlige kategorier af beboere efter fraflytning; og om de involverede oplever at læreprocesser og kompetencer i boligens regi også giver mening i nye sammenhænge og kan fastholdes på længere sigt. Det har også stået centralt at undersøge om de sociale netværk, der produceres i støtteboligerne, udgør blivende relationer og netværk for de unge også efter fraflytning; om disse i givet fald på sigt opleves at bidrage til majorisering eller minorisering; eller om erfaringerne fra botilbuddet sætter de unge i stand til at skabe helt nye netværk. Og endelig om støtteboligernes særlige kultur også er duelig uden for boligerne; om den skaber eller fastholder et behov for fortsat at være i en sådan diskurs eller om den har særlige frigørende elementer.

Deltager-rekruttering

To hele årgange af beboere og støttebeboere fra de tre støtteboliger jeg havde boet i som led i mit phd-arbejde blev udvalgt som rekrutteringsgrundlag til projektet. De to årgange lå omtrent ti og fem år tilbage i forhold til projektets start – sidstnævnte årgang overlappede med den gruppe der deltog i mit phd-projekt.

Rekrutteringen foregik i vid udstrækning via PU, da personfølsomme dokumenter og informationer ikke umiddelbart kunne udleveres til mig. Rekrutteringen forløb derfor i fire runder forud for min direkte kontakt med deltagerne:

1. Fremskaffelse af journaler hhv ansættelsespapirer mhp at identificere personer boende i valgte boliger på valgte tidspunkter
2. Fremskaffelse af adresseoplysninger på identificerede personer
3. Fremsendelse af informations- og invitationsbrev
4. Opfølgende rundringning

Dette arbejde blev i al væsentlighed udført af PUs daværende viceformand, Søren Frederiksen. De fire runder ser enkle ud i punkttopstilling men dækker reelt over et omfattende arbejde. Eksempelvis var fremskaffelsen af navne og cpr-numre på førhen indskrevne og ansatte i støtteboligerne i sig selv en vanskelig opgave. Journalerne fra før 1998 fandtes ved projektets start ikke på Platangården men var arkiveret på amtsrådhuset, hvor man i efteråret 2005 som optakt til kommunalreformens sammenlægninger lå i flytterod og var ved at rydde ud i gamle papirer. At kasserne med journaler umiddelbart kunne findes og identificeres som tilhørende ungdomscentret skyldtes blandt andet at Søren med sine mange år i ungdomscentret kunne genkende den journalførende sekretærs håndskrift på kasserne og navnene på de tidligere beboere. Var min forespørgsel kommet et halvt år senere ville de relevante journaler i praksis have været langt vanskeligere eller umulige at komme til – hvilket ville have forsinket (forhindret) projektets gennemførelse.

Efter at have fundet navne og cpr-numre på de relevante personer indhentede PU via folkeregistret adresseoplysninger på dem alle – totalt ca. 60 personer. Derefter formidlede ungdomscentret et brev til disse ca 60 personer med skriftlig information om projektet samt om hvordan man kunne melde sig som deltager. I løbet af de første to måneder efter

udsendelsen af brevet meldte 8 deltagere sig – heraf 7 jeg kendte fra mit phd-projekt. Endelig foretog Søren en opfølgende rundringning, henviste til brevet og spurgte de tidligere beboere om de ønskede at deltage og om han måtte overlevere deres kontaktinformationer til mig. Yderligere 28 personer meldte sig gennem denne rundringning.

Arbejdsvilkårene og processen omkring rekrutteringen var ikke ideelle. Særlig problematisk var det at Søren måtte presse disse opgaver ind i mellemrummene mellem sine daglige opgaver – hvilket ikke var nemt. Det betyder at projektet måske ikke fik rekrutteret så mange deltagere som det under mere optimale forhold kunne have - eksempelvis blev den opfølgende rundringning mig bekendt aldrig blev ført til ende. Og det betyder at vores overblik over tilmeldinger og frafald ikke er så godt som det kunne have været: Forud for rekrutteringsprocessen havde vi udfærdiget et log-ark, hvor tanken netop var løbende at udfylde skemaet så man kunne se tilmeldinger og frafald fordelt på de fire runder (og fx skelne mellem personer der var døde og personer der var blevet kontaktet og ringet op men ikke ønskede at deltage). Dette skema blev dog ikke udfyldt systematisk og kan derfor ikke bidrage med det ønskede overblik.

I sidste ende havde jeg en deltagergruppe på 36 personer, som jeg selv kontaktede. 12 af disse faldt alligevel fra af forskellige grunde: Nogle fandtes ikke længere på den opgivne adresse. En enkelt mente at ventetiden fra man blev inviteret ind i projektet til man reelt blev kontaktet var for lang og var ikke længere interesseret. Og nogle oplyste at de faktisk ikke ønskede at deltage i projektet. For de sidste kan det være tilfældet at de har haft lyst til at fortælle deres historie – men mere at fortælle den til Søren Frederiksen end til mig. Søren introducerede naturligvis ved rundringningen hvad projektet drejede sig om og hvilke spørgsmål det eksempelvis ville involvere at svare på – og her oplevede han ofte at han umiddelbart 'fik svaret' såvel som tilsagnet om at deltage. Måske kan nogle af de tilmeldte have tabt lysten til at fortælle historien en gang til. En anden mulighed kan være at de har følt sig forpligtet eller presset da Søren ringede dem op og har sagt ja til at deltage i første omgang, men egentlig ikke har ønsket det. Endelig er der nogle som jeg har været i kontakt med og som har fortalt brudstykker af deres historie, men som det ikke er lykkedes at gennemføre et egentligt interview med.

Rapporten her er baseret på analyser af de egentlige, optagede interview der blev foretaget efter vores spørgeguide. Der er tale om interview med 23 personer. De 23 personer tæller 13 visiterede beboere (5 kvinder og 8 mænd) og 10 støttebeboere (7 kvinder, 3 mænd). Af de visiterede beboere er 6 (2 kvinder og 4 mænd) fra årgang A (10 år efter fraflytning) og 7 (3 kvinder og 4 mænd) fra årgang B (5 år efter fraflytning). Af støttebeboerne er 8 (6 kvinder og 2 mænd) fra årgang A (10 år efter fraflytning) og 2 (1 kvinde og 1 mand) fra årgang B (5 år efter fraflytning). Deltagerne repræsenterer nogenlunde ligeligt de tre valgte boliger.

I det oprindelige projektforslag skitserede jeg en tredelt undersøgelse, der kombinerede telefoninterview, livshistoriske interview og fokusgrupper. I dette design var telefoninterviewene tænkt som en mulighed for at få basisoplysninger fra en større gruppe deltagere og således skabe et groft tegnet overblik over forskellige faktuelle baggrundsforhold, der kunne danne baggrund for og blive udfoldet i mere dybdegående interview. Allerede ved udførelsen af de første telefoninterview stod det dog klart at det for det første var vanskeligt at rekruttere og at der for det andet generelt lå mange aflysninger og glemte aftaler forud for gennemførte interview. Derfor var projektet allerede i denne fase blevet forsinket, og det havde betydning for at jeg tidligt valgte at prioritere åbne og opfølgende spørgsmål højere end først planlagt i telefoninterviewene – og få udfoldet mest muligt når vi nu vi havde folk i tale. Senere blev projektet afbrudt af min orlov netop som de livshistoriske interview var påbegyndt (jeg nåede at gennemføre to) – og det var ikke muligt at genoptage tråden da jeg vendte tilbage efter orlov. Derfor er denne rapport baseret på telefoninterviewene.

I det følgende vil jeg beskrive tilrettelæggelsen af interviewene, spørgsmålene og det datamateriale der blev produceret.

Projektets dataproduktion

Telefoninterview

De 23 interview blev gennemført for flertallets vedkommende af mig selv og for en mindre dels vedkommende af en assistent. Jeg forestod i

alle tilfælde den indledende kontakt og information om projektet samt fastsættelse af aftaler. Jeg interviewede selv alle de deltagere der overlappede med mit phd projekt. Ved selve interviewet ringede en af os op på det aftalte tidspunkt og interviewede ud fra en fast spørgeguide, som jeg vender tilbage til. Vi ringede fra kontoret på RUC og talte med headset, så vi samtidig kunne notere mest muligt i rubrikkerne ud for det relevante spørgsmål eller evt i mellemrubrikker. Telefonsamtalen blev også optaget.

Som assistent involverede jeg en person jeg før havde arbejdet med og som havde god forståelse og fornemmelse for opgaven. Hun havde transskriberet dele af de interview jeg lavede til mit phd-studie og havde derfor en fornemmelse af, hvordan jeg selv interviewer, hvilke personer og historier hun kunne forvente at møde, hvilket støttetilbud de havde været del af osv. Det er ikke en enkel opgave at bevare en slags naturligt flydende samtale og samtidig holde overblik over om temaer man gerne vil have spurgt til nu også bliver dækket undervejs – måske særligt ikke hvis man ikke selv har udviklet guiden. Det er derfor vigtigt at assistenten er godt orienteret i såvel generelle som specifikke forhold omkring undersøgelsen (Frey & Mertens Oishi 1995, Lavrakas 1987). Her blev assistenten sat grundigt ind i projektets formål, teori og metode såvel som etiske spørgsmål omkring undersøgelsen. Vi udarbejdede forskellige forslag til udbyggede "transition statements" (Frey & Mertens Oishi 1995:104), som kunne støtte hende hvis det undervejs blev nødvendigt at introducere, omformulere eller udfolde spørgsmålene nærmere. Ligesom vi havde et repertoire af kategorier eller temaer der kunne fungere som input til indgangs- eller opfølgende spørgsmål i forhold til hvert af de mere åbne spørgsmål. Endelig sparrede vi løbende gennem interviewarbejdet (bla efter gennemlytninger af optagelserne) mht hvordan spørgsmålene og vores respektive opfølgninger på dem fungerede, mht særligt interessante eller problematiske forhold omkring interviewene osv.

Spørgeguide

I arbejdet med spørgeguiden var det centralt at finde en balance mellem tre hovedhensyn. For det første at bevare en åbenhed for at mange forskellige aspekter både af og udenfor støtteboligen kan have særlig betydning, og at også eksterne faktorer og kritiske perspektiver skulle

kunne fortælles frem. For det andet at inspirere til også at fortælle om forløb og processer - ikke bare punkterne 'dengang og nu' men også rejserne mellem dem. For det tredje at tilgodese at interviewene kunne belyse specifikke områder jeg var interesseret i.

De områder jeg var interesseret i at få udsagn om i alle interviewene var de tidligere beboere og støttebeboeres boligsituation, deres uddannelses- og erhvervsmæssig situation, deres sygdoms- og sundhedstilstand og deres sociale netværk og ikke mindst den betydning de tillagde opholdet i støtteboligen i hver af disse sammenhænge. Disse områder kunne fungere som kategorier der kan konkretisere forskellige elementer af det mere diffuse 'hverdagsliv'. I guiden var der spørgsmål relateret til hver af disse kategorier samt forskellige stikord til opfølgninger. Guiden var karakteriseret ved forskellige former for åbne spørgsmål som vi vekslede imellem. Spørgsmålene var struktureret i blokke som vi kunne springe mellem, variere rækkefølgen og udfoldelsesgraden af afhængigt af hvad der passede i den enkelte samtale og de tyngdepunkter der blev slået an fra begyndelsen.

Nogle spørgsmål var associative som (fx "hvad forbinder du umiddelbart med støtteboligen") og lagde op til umiddelbare reaktioner og fortællinger. Disse fik ganske forskellige former for svar – varierende fra klare billeder af specifikke personer ("jeg tænker på Peter"), generelle karakteristikker af livsfaser ("det var en hæsleg fase i mit liv..."), vurderinger af betydningen for nutiden ("det har virkelig hjulpet mig") til at have svært ved at finde noget frem ("det har jeg ikke tænkt på siden"). Dette gav et indblik i hvor tyngden for den enkelte umiddelbart lå og gav et spontant, flydende udgangspunkt at tale videre fra.

Andre spørgsmål opfordrede til at give konkrete eksempler på episoder, personer, rutiner ol. der kunne beskrive og udfolde noget fortalt nærmere, og/eller gik direkte efter udsagn om hvad deltagerne fandt enkelt eller vanskeligt, godt eller skidt (fx "hvad var det konkret der var svært ved udflytningen – kan du komme på en situation der er et godt eksempel"). Andre spørgsmål efterspurgte beskrivelser af mere generelle eller typiske forhold (fx "jeg vil gerne have et indtryk af din hverdag – hvordan ser en almindelig uge ud for dig") eller deltagernes vurdering af dem ("hvordan ville du beskrive dit liv – er det et sundt liv").

I guiden var også indlejret en inspiration til at tale om forløb, idet vi spurgte til baggrunden for opholdet ("kan du fortælle hvorfor du flyt-

tede ind i støtteboligen”), til selve opholdet (“hvordan synes du det var at være i boligen”) og til hvad der skete bagefter (“hvordan foregik det da du skulle flytte” og “har støtteboligopholdet haft betydning for...”, “hvad tror du har betydet noget for at det er gået sådan for dig”), og således opfordrer til koblinger mellem ‘dengang’ og ‘nu’. I nogle interview taler deltagerne videre ad et fremtidsspor om deres håb, drømme og forventninger til fremtiden, men dette er som oftest kun indirekte til stede. Endelig indførte flere af de unge jeg kendte fra mit phd-feltarbejde selv et spørgsmål eller særskilt afsnit af samtalen, typisk formet som en ‘hvad er der sket siden sidst’-udveksling, som jeg kommer nærmere ind på nedenfor.

Datamaterialet

Det viste sig allerede fra de første interview at telefon-formatet kunne mere end jeg havde forventet. Jeg var forberedt på at interview over telefonen ville blive mindre nærværende og måske noget kortere og mere overfladiske end i en ansigt-til-ansigt-situation. Telefonsamtalen bevarer en form for direkte personlig kontakt samtidig med at den interviewede sidder i sine egne omgivelser på en vis måde uden forskerens fremmede tilstedeværelse. Det er min oplevelse at denne måde at være både fjern og nær på gjorde det nemt for deltagerne at være med og at tale frit. Telefoninterview er mindre ressourcekrævende end personlige interview (Harboe-Jepsen 1997:21) – for interviewpersonen såvel som for forskeren. For nogen deltagere havde det betydning for deres deltagelse at det var let at overskue ‘bare’ at tale sammen i telefonen. Og for mig betød telefon-formatet eksempelvis umiddelbart at aftaler der blev aflyst i sidste øjeblik voldte knap så megen ulempe, som hvis man er rejst langt og længe forgæves. Omvendt kan man selvfølgelig også overveje om telefonsamtalen forekommer så uforpligtende at deltagerne i ringere grad sætter tid af til det. Ofte nævnes som telefoninterviewets vigtigste ulemper, at det bliver begrænset i sin varighed og kompleksitet, fordi ‘gennemsnitspersonen’ bliver træt efter 20-30 minutter og fordi man ikke kan benytte visuelle indtryk som supplerende eller kontekstualisering af materialet (Lavrakas 1987:12; Frey & Mertens Oishi 1995:4). Men for det første kunne deltagerne i de fleste tilfælde sagtens holde koncentrationen og engagementet i en længere samtale – flere interview varer omkring

eller lige over en time. Og næsten alle deltagere besvarede de mere åbne spørgsmål med stor detaljerighed og fortællelyst.

Den helt centrale baggrund for at disse telefoninterview har givet så rigt et materiale er at jeg selv har opholdt mig over længere tid i støtteboligerne. For det første havde det naturligvis stor betydning for samtalerne med de deltagere der var gengangere fra mit tidligere projekt, at vi på et tidspunkt havde boet sammen i en måneds tid. Telefonsamtalen var for eksempel en naturlig lejlighed til at forklare hvordan det var gået 'siden sidst' vi mødtes, hvilke episoder eller personer der havde fået stor betydning og hvordan ting der var vigtige dengang måske ikke syntes så relevante nu osv. Disse deltagere havde også en gennemgående tendens til at mindes vores fælles oplevelser i boligen, fortælle om hvad de vidste eller havde hørt om andre der var i boligen under mit feltarbejde – og spørge mig til hvad jeg havde hørt. Det rejste i et antal tilfælde det etiske dilemma at jeg gerne ville imødekomme og deltage i denne form for mellemmenneskelig udveksling, men af anonymiseringshensyn samtidig ikke kunne gå ind i at diskutere om jeg havde talt med fælles bekendte, om de også deltog i denne undersøgelse, hvordan de havde det osv. Her var jeg nødt til at sige at jeg ikke kunne gå ind i at tale om de andre. Det blev ofte afslutningen på dette 'siden sidst'-afsnit og samtalen blev enten afsluttet eller gled over i interview-rammen (afhængigt af hvornår i samtalen 'siden sidst'-afsnittet faldt). En deltager formulerede sin frustration som parallel til den frustration hun havde oplevet efter en samtale med en medarbejder:

Man må jo aldrig få noget at vide. De må aldrig sige noget, selv om de sikkert nogen gange gerne ville. Det er pisseirriterende, man spørger jo ikke af nysgerrighed men af bekymring for hvordan det mon går Hans, hvad er der blevet af ham? Det var jo nogen man holdt af! Du må vel dårligt heller få adresserne på folk? Der bliver jo holdt meget på at folk skal have fred til at komme videre, og have lov til at sige at det er overstået - det har bare aldrig været et behov for mig.

Og som en lidt ironisk kommentar til situationen lagde hun til:

Så du må sige hvis du taler med nogen at du skal hilse fra én! Så kan de selv bestemme hvem de helst vil hilse fra.

Det har været tydeligt at det også for de deltagere som jeg ikke kendte i forvejen havde betydning at jeg havde et godt kendskab til det hus de havde boet i engang. Det gav en fælles referenceramme at tale ud fra, som medvirkede til at afføde detaljemættede episodefortællinger i mange interview – små ting som de måske ville fravælge at fortælle nogen der aldrig havde befundet sig i det konkrete hus. For min del har mine oplevelser af at være tilstede i botilbuddet givet et særligt gehør overfor mange små nuancer, kropslige og rumlige stemninger, konkrete aspekter af en overordnet pædagogik. Det supplerer de unges udsagn om opholdet set i retrospekt og øger mulighederne for dels overhovedet at opdage, dels at forstå og kontekstualisere de spor, som opholdet i boligerne kan have trukket i de unges liv.

Analyse

Analysen af materialet fra telefoninterviewene har primært været tematisk struktureret. Undervejs i interviewene har vi noteret fyldige stikord i et note-ark der var ordnet i overskrifter. Efterfølgende har jeg lyttet optagelsen igennem og fyldt arket ud og således for hver interviewperson udarbejdet et dokument med den enkeltes udsagn i forhold til følgende temaer:

- Bolig, hverdagsliv
- Socialt netværk
- Fritid
- Uddannelse og erhverv
- Sundhed
- Baggrunden for opholdet/vejen ind i boligen
- Om støtteboligen
- Om personer i boligen
- Udflytningen fra boligen/tiden efter opholdet
- Sig selv/egen udvikling

Disse små ark har gjort det nemt at skabe overblik og har fungeret som grundmateriale, hvorfra jeg har kunnet krydsklippe og sammenholde tematisk ordnede citat-samlinger. Derudover har jeg for hver interviewper-

son udarbejdet et forløbsorienteret dokument, hvor jeg har forsøgt ud fra interviewet at fremskrive/(re)konstruere hver enkelt interviewpersons kronologiske forløb. Disse dokumenter skaber opmærksomhed på den enkeltes processer, bevægelser ind og ud af velfærdssystemet, op og ned i livet osv.

Man må sige at særligt orienteringen mod den enkeltes forløb og processer har lidt under at projektet ikke kunne gennemføres som planlagt. De biografiske interview skulle netop give mulighed for at spørge opfølgende til elementer, rækkefølger og processer som kun blev sporadisk berørt i telefondelen og ville have suppleret materialet på disse punkter. Med telefoninterviewene som bærende metodik kan processer og forløb godt fortabe sig noget. Den oprindelige analytiske ramme om undersøgelsen som også indebar fokus på forskellige læringshistorier, erkendelses- og erfaringsprocesser indløses således i ringere grad med telefoninterviewenes materiale alene.

Jeg har dog valgt så vidt muligt at foretage analyser med opmærksomhed på ikke blot at tegne et øjebliksbillede af situationen 'her og nu' på interviewtidspunktet men også have opmærksomheden på hvorfra og hvordan deltagerne beskriver at være kommet dertil, henholdsvis hvor de oplever at være på vej hen. Således kan projektet alligevel fortælle noget om læreprocesser og læringspotentialer.

Når jeg i min afrapportering har valgt at organisere materialet i de fem præsenterede afsnit, så hænger det sammen med at ikke alle de ovennævnte punkter blev besvaret eller fortalt om i lige høj grad. Hvor eksempelvis spørgsmål om udflytning viste sig at åbne for lange, detaljemættede og følelsesladede fortællinger, var et tema som sundhed tilsyneladende langt mindre motiverende for deltagerne at tale om. I rapporten her har jeg tilrettelagt afsnittene så fokus lægges på de hovedtemaer, der blev fyldigst belyst, og bitemaer perspektiverer eller supplerer hovedtemaerne.

Undersøgelsen bidrager således primært med viden om de 23 deltageres

- boligsituation
- fritidsliv med og netværk af familie og venner
- uddannelses- og arbejds erfaringer
- tilbageblik på støtteboligopholdet og vurdering af dets betydning

- tilbageblik på udflytningen
- oplevelse af sig selv, deres eget livsforløb under og efter opholdet
- oplevelse af andres forløb under og efter opholdet

som de fremstiller det på interviewtidspunktet - fem eller ti år efter deres fraflytning fra en støttebolig. I de følgende afsnit er den store hovedvægt lagt på at vise deltageres formuleringer og perspektiver i tematisk orden, og jeg prioriterer derfor at inddrage et stort citat-materiale. Jeg håber at rapporten således kan bidrage med case-lignende eksempler, der kan danne baggrund for faglige diskussioner og refleksioner.

HVERDAGSLIVET EFTER STØTTEBOLIGEN

Bolig og hverdagsliv

Et af efterundersøgelsens mål har været at belyse hvordan de tidligere beboere og støttebeboere efter opholdet bor og lever til hverdag. Bor de i egen bolig eller under beskyttede/institutionelle forhold? Bor de alene eller sammen med andre - i kollektiver eller familier? Hvilke udfordringer oplever de i deres hverdag med praktiske opgaver, økonomi osv.? Hvilken rolle oplever de at opholdet i støtteboligen har haft for deres senere boligsituation og praktiske hverdagsliv? I støtteboligerne lægges der vægt på at de unge beboere og støttebeboere selv driver den daglige husholdning. I min tidligere forskningsbelysning af støtteboligerne (Wulf-Andersen 2004) stod det tydeligt, at de unge i fællesskab deltager i praktiske (husholdnings-) aktiviteter, udveksler erfaringer og kompetencer og udvikler praktiske færdigheder. Det praktiske arbejde og læreprocesser omkring husholdning og hverdagens organisering lægges i støtteboligen ind som et socialt arbejde – noget man gør for og i fællesskabet – og sætter pædagogisk fokus på de unges positive bidrag her og nu (snarere end deres problemer). For efterundersøgelsen har det derfor været interessant at belyse om denne praksislærings-tilgang trækker spor i de unges liv på længere sigt.

Hvor bor de tidligere beboere og støttebeboere?

De tidligere beboere bor for de flestes vedkommende i egen bolig. Syv tidligere beboere bor i det forhenværende Storstrøms Amt, fem bor i hovedstadsområdet, to på Sjælland og en enkelt i Jylland. To af de tidligere beboere (en mand og en kvinde) bor alene i lejlighed. Den ene (manden) er single, den anden (kvinden) har en fast kæreste som hun overvejer at flytte sammen med. Syv tidligere beboere (4 kvinder og 3 mænd) bor i egen bolig sammen med en kæreste. De bor alle også sammen med børn. Fire kvinder bor sammen med egne børn og disses far. Hos en af disse kommer kærestens barn der bor hos sin mor derudover på weekendbesøg. En mand bor sammen med kæresten og deres fælles børn mens hans ældste barn der bor hos sin mor kommer på weekendbesøg. To mænd bor sammen med kæresten og dennes børn. Fire af de tidligere beboere (alle mænd) bor ikke i egen bolig. De to bor i botilbud under socialpsykiatrien, en bor i beskyttet bolig og en hos sine forældre.

De tidligere støttebeboere bor alle i egen bolig. Syv af de tidligere støttebeboere bor i det forhenværende Storstrøms Amt, to i hovedstadsområdet og en enkelt på Sjælland. En tidligere støttebeboer (mand) er single. Han bor i lejlighed hvor han lejer ud til en veninde. Fire tidligere støttebeboere (kvinder) bor sammen med en kæreste og har ingen børn. Fem tidligere støttebeboere (tre kvinder, to mænd) bor sammen med deres kæreste og fælles barn/børn.

For både tidligere beboere og tidligere støttebeboere er tendensen at de fortsat bor i støtteboligernes lokalområde, det forhenværende Storstrøms Amt eller det øvrige Sjælland. Det forekommer at gruppen som helhed er optaget af at stifte familie – hvilket må siges at være almindeligt for deltagergruppens alder (primært 25-35 år). De fleste er i parforhold og har enten fået børn eller er i overvejelser om det. Der er i deltagergruppen en tendens til at de tidligere beboeres familiekonstellationer har flere børn - også sammenbragte børn fra tidligere parforhold – end de tidligere støttebeboere. Med alle de forbehold som deltagergruppens ringe størrelse lægger op til er det dog ikke muligt at sige om denne tendens er gennemgående også for andre tidligere beboere fra støtteboligerne.

Kun tre af den samlede gruppe bor alene. Resten bor i forskellige konstellationer sammen med nogen. En tidligere støttebeboer har eksempelvis valgt at leje et værelse ud – simpelthen fordi han gerne vil bo sammen med nogen:

Jeg sætter pris på at bo sammen med nogen, at der er lidt liv i lejligheden og man kan tilbringe tid sammen og lave noget hyggeligt – frem for bare at bo alene. Katja er skidesød og på min egen alder, vi supplerer hinanden ret godt i hverdagen og laver nogen gode ting sammen, vi laver for eksempel tit mad sammen derhjemme – selvom vi slet ikke ellers deler omgangskreds.

Madlavning og rengøring: "det er jeg vant til"

Det er kun ganske få af deltagerne der i interviewene umiddelbart taler om husholdning og de praktiske daglige gøremål. De tidligere støttebeboere nævner for nogles vedkommende husarbejdet som et led i støttebeboernes særlige kvalifikationer og forpligtelser, eksempelvis når en nævner "de ting vi fik op at stå med spisning og rengøring". Andre lægger vægt på at man også som ung støttebeboer havde brug for at

øve sig og gøre sig erfaringer "i det hele taget med hvordan et hjem skal fungere med praktiske ting og rengøringsdag". For de tidligere beboeres vedkommende er det vigtigt at huske at de visiteres til boligerne med baggrunde der er vidt forskellige fra hinanden og at deres kundskaber i forhold til husholdning varierer betragteligt. Nogle har været mere eller mindre ansvarlige for husholdningen i familien pga. forældrenes misbrugsproblemer eller sygdom og er derfor i en ung alder meget øvede i at lave mad, købe ind osv., hvor andre aldrig har prøvet at lave mad eller gøre rent og ikke ved hvordan de skal gribe opgaverne an. Derfor har støtteboligopholdet naturligt også spillet forskellige roller i forhold til de unges kompetencer mht. husholdning.

I mit phd-arbejde var det tydeligt at meget forskelligartede problemer får betydning for de unges daglige husarbejde. En beboer havde meget svært ved at læse og følgelig også vanskeligt ved at følge en opskrift når hun skulle lave mad. En anden beboer var meget angst og havde derfor svært ved at gå i supermarkedet for at købe ind. En tredje beboer havde aldrig prøvet at gøre rent fordi han var vokset op i et døgninstitutionsmiljø hvor (rengørings)personale tog sig af de dele. En fjerde beboer havde mange fritidsaktiviteter og fik derfor meget sjældent vasket tøj. I støtteboligernes husholdning forsøges sådanne problemer reformuleret som (delvist) fælles projekter. Ved at sætte gruppens samlede kunnen i centrum snarere end den enkeltes problemer, skabes i støtteboligen en særlig mulighed for at få øje på og producere ressourcer (Wulf-Andersen 2004). De unge deltager i fælles eller parallelle aktiviteter som fx madlavning, indkøb, rengøring og havearbejde, de koordinerer aktiviteter, holder øje med økonomien, drager daglig omsorg for hinanden osv. Det giver mange forskellige muligheder for at bidrage hhv. lære noget: jævne sovs, løfte tunge ting, sætte lamper op, skovle sne, købe ind, rense et stoppet afløb, lave mad til et passende antal personer osv.

I efterundersøgelsen er det umiddelbart meget få af de tidligere beboere der beskriver husarbejdet som et problem. For nogen er dette selvfølgelig udtryk for at det heller ikke på visitationstidspunktet var et problem for dem – og følgelig har støtteboligen måske ikke spillet så stor en rolle på dette punkt. Men jeg bemærker og finder det tankevækkende at tidligere beboere som også deltog i mit phd-arbejde - og som dengang selv oplevede at have problemer med husarbejdet - fortæller i efterundersøgelsen "at det med at gøre rent og lave mad er ikke svært

– det er jeg vant til”. Mange fortæller at de tænker over at spise og leve sundt. En tidligere beboer fortæller at han i støtteboligen ”lærte hvad der var sundt og ikke sundt, at man skulle stå og lave mad - jeg var ikke vant til at lave mad før”. En anden siger at hun er ”opmærksom på hvordan det rent psykisk påvirker mig når jeg spiser sundt og løber”. I efterundersøgelsens deltagergruppe lader det til at de unge, der før/under opholdet i støtteboligen havde problemer eller manglende erfaringer med at lave mad, rydde op, gøre rent og vaske tøj netop er blevet ”vant til” det i støtteboligen.

Husarbejde som en investering i fællesskabet

Særlig interessant er det, at dette også slår igennem for de tidligere beboere der fortsat bor i støttet botilbud. De beskriver at de har gennemgået en udvikling i støtteboligen som stiller dem anderledes i deres nuværende boligsituation. En siger fx:

Nu bor jeg i et hus for mig selv, handler selv ind til mig selv og laver mad, gør rent – min kontaktperson kommer af og til og hjælper mig med andre ting [...] det går rimelig godt, så jeg har fundet ud af at jeg kan egentlig godt klare det selv...

Støtteboligopholdet har betydning for disse tidligere beboere blandt andet fordi de har andre kompetencer og forventninger til sig selv omkring det daglige husarbejde end de oplever at personalet og deres nuværende samboer i andre botilbud har. En tidligere beboer, Hans, fortæller i efterundersøgelsen, at han efter opholdet i støtteboligen prøvede at bo i egen bolig i nogen tid. Af flere forskellige grunde kunne han ikke få det til at fungere – og efter en indlæggelse på psykiatrisk afdeling blev han visiteret til et socialpsykiatrisk botilbud. Han mener selv det er nødvendigt for ham at bo under beskyttede forhold, men føler samtidig at han slet ikke passer ind i dette botilbuds kultur og rytmer. Hans beskriver de andre beboere som en gruppe der ”gerne vil have kaffen på det her tidspunkt, men ikke selv vil lave den eller hente den” og stemningen som tynget af ”ugidelighed”. Ofte vælger han at blive længere på sin arbejdsplads – ”der sker i det mindste noget”. Han er især kritisk overfor personalet i botilbuddet, som han ikke mener bakker op om beboernes kompetencer:

Jeg kan give dig et eksempel. Min første maddag. Så går jeg så i gang med at vaske op efter maden. Så siger en af personalerne til mig [med forvrænget stemme]: "Nøj, det der det skal vi nok gøre. Du skal ikke vaske de der gryder af, fordi det, det tror vi ikke på du gør godt nok, og sådan har vi altid gjort det". Så siger jeg til hende "Det gider jeg da ikke. Jeg vasker dem af. Hvis du ikke synes det er godt nok, så kan du få lov at vaske dem af" [griner let]. Og sådan burde det jo egentlig være, ikke? Jeg skal da have en chance for at fucke tingene op, hvis det er det der sker, ikke? Men det var bare sådan [med forvrænget stemme]: "Det har vi gjort i mange år". Hele vejen igennem er det sådan, at de holder sig til, hvad de har gjort. Og ændringer det øh..., så kan man ligeså godt bare bestige Mount Everest, altså, det er hurtigere.

Hans har ikke alene nogle konkrete kompetencer som fx at lave mad og vaske op, som han gerne vil bruge og bidrage med. Han har også en forestilling om at det bør være muligt at udvikle de (øvrige) potentialer han har – og ikke bare standse i status quo.

Jeg har da stadig en masse personlige ting, som jeg skal have udviklet, fordi at jeg igen har boet i systemet i så mange år, så der er da meget, jeg ikke har prøvet. Og jeg vil ikke, jeg vil ikke have alting serveret på en sølvske, for det lærer jeg ikke en skid af. Men hvis jeg skal have hjælp til at, at tage op til en psykiater, så vil jeg selvfølgelig gerne have dem med som en støtte. Fordi de der psykiatere, de snakker deres eget sprog. Og hvis du ikke kan følge med dér, så er det bare synd. Så vil jeg godt have hjælp til en gang imellem at tage ud og handle, men også stadigvæk prøve det selv. Og hvis det ikke virker, så må man finde en anden løsning. I stedet for at alting bare bliver gjort. Så jeg ville da helt klart sætte pris på, hvis man fik noget mere ansvar. Hvor jeg selv skulle gøre nogle ting. Og hvis man så ikke kunne gøre det og ikke kunne finde ud af det, jamen så kunne man få hjælp til det, og så prøvede man igen på et senere tidspunkt med at sige "Denne her gang tager du ud og handler selv. Næste gang gør vi det sammen. Næste gang gør du det selv". Altså sådan et forløb, ikke? Hvor man, man får mere og mere ansvar, hvis man kan holde til det, ikke?

Hans bemærker eksplicit at han i støtteboligen har haft fokus på udvikling og læreprocesser, hvor han i det andet botilbud i højere grad oplever stagnation eller endda regression – og kommenterer at "det kan ikke

sammenlignes – jeg har lært en masse i støtteboligen, her siger de bare 'det ordner vi'". Flere af de tidligere beboere og støttebeboere taler om at de i boligen har lært eller fået øget fokus på at deltage aktivt og tage sin del af arbejdet med de praktiske opgaver i huset. En tidligere beboer, Tommy, relaterer dette til sit nuværende hverdagsliv med kæresten:

Min kæreste hun har også... hun har holdt mig ud men, og krævet nogle ting, ikke?

Han beskriver at kæresten er et vigtigt anker for ham i hans arbejde for at holde sig på ret kurs i livet. Og han vurderer at det har været en faktor i at fastholde eller en investering deres parforhold – også gennem svære perioder – at han er i stand til og opmærksom på at bidrage (og anerkende sin kærestes bidrag) i husholdningen. Og det er noget han mener at have med sig fra boligen:

Det har sgu nok gjort mig lidt mere... social, eller hvad man kan, altså i og med at man har boet så mange sammen, ikke? Og nogle af de ting de har fået pumpet ind i hjernen på én. De gik jo meget op i for eksempel at vi sad, vi spiste aftensmad sammen, og vi... dem der ikke havde lavet maden de gjorde rent... [...] De er kommet med nogle gode ting.

Madlavning og rengøring og andre huslige aktiviteter er derfor ikke udelukkende italesat af deltagerne som et spørgsmål af praktisk karakter om at kunne lave mad og holde en bolig. Det at bidrage med praktisk arbejde i det daglige formuleres af flere af beboerne også som et bidrag til og en investering i fællesskabet og nogle sociale relationer. Denne forestilling om eller forventning til hverdagslivet i en bolig fungerer forskelligt for deltagerne, afhængigt af deres nuværende bo-kontekster. Tommy oplever at hans bidrag bliver positivt bærende i at fastholde en vigtig relation til kæresten. Hans oplevelse af hans forsøg på og ønske om at bidrage kolliderer med en generel kultur blandt personale og beboere i hans nuværende botilbud. Hans fremstiller det at blive forhindret i at bidrage og deltage som dehumaniserende, og udvikler denne oplevelse til en kritik af strukturerne i botilbuddet – som han kalder "en losseplads" hvor mennesker bliver "plantet - og accepterer det uden ét spørgsmål overhovedet".

Opsummering

Overordnet forekommer bolig, madlavning og rengøring ikke at udgøre problemer for deltagerne. Flere beskriver at de er "vant til det" og relaterer dette til praksis i støtteboligen. Langt flertallet af deltagerne bor sammen med nogen. Mange tænker praktiske bidrag i husholdningen som et socialt (relations)arbejde og en investering i parforholdet eller fællesskabet. Også deltagere der bor i institutionelle eller beskyttede miljøer oplever at have et andet kompetenceniveau end andre beboere i botilbuddene – og nogle andre forventninger til sig selv og andre omkring dem om at bidrage med, bruge og udvikle deres ressourcer og potentialer.

Uddannelse og arbejde

Et andet projektmål har været at undersøge de tidligere beboere og støttebeboeres uddannelsesmæssige og beskæftigelsesmæssige situation. I hvilket omfang har de korte, mellemlange og videregående uddannelser? Har de oplevet afbrudte uddannelsesforløb og hvad har haft betydning herfor? Er de i beskæftigelse? Hvilke udfordringer oplever de til hverdag i forhold til deres uddannelse og arbejde? Hvilken betydning oplever de at støtteboligen har haft for deres uddannelses- og arbejdslivsprocesser? I støtteboligerne lægges der vægt på at de unge beboere og støttebeboere er under uddannelse eller i en eller anden form for beskæftigelse. Det sker dels som led i et afklarings- og udviklingsforløb for den enkelte og for at ruste de unge til en (mest mulig) selvstændig tilværelse, dels som led i at opretholde en (fælles) hverdagsstruktur i boligen hvor alle skal op om morgenen og af sted på arbejde/uddannelse. I min tidligere forskningsbelysning af støtteboligerne (Wulf-Andersen 2004) var uddannelse og arbejde ikke meget tydelige temaer. Jeg fokuserede på aktiviteter og interaktioner i boligen, og fulgte ikke de unge på deres respektive arbejdspladser eller uddannelsessteder. I nogen grad fulgte jeg samtaler mellem unge og medarbejdere vedrørende uddannelsesmuligheder, praktikpladser ol. Og jeg fik indblik – og bidrog enkelte gange direkte - i studerende beboeres hjemmearbejde med læsning og opgaver. Mange af de visiterede beboere i boligerne har flere afbrudte uddannelsesforløb og/eller vanskeligheder med at passe jobs bag sig. Flere har i uddannelsessammenhænge oplevet at blive overhørt eller ikke føle ejerskab i forhold til uddannelses- og handleplaner – et træk der også er belyst i andre undersøgelser (Millbourne 2002:290). I efterundersøgelsen har det derfor været interessant at undersøge om de tidligere beboere under opholdet eller efter fraflytning lykkes med at gennemføre uddannelser og fastholde jobs. Jeg har også været interesseret i et groft overblik over hvilken type jobs (faglærte eller ufaglærte fx) deltagerne oppebærer. Også her er det væsentligt for undersøgelsen hvilken betydning de tidligere beboere og støttebeboere oplever at boligen har haft for deres uddannelses- og arbejdsmæssige situation.

Deltagernes uddannelse og beskæftigelse

De tidligere beboere er ganske spredt, hvad angår uddannelse og arbejde. Fem tidligere beboere (to kvinder og tre mænd) har gennemført mellemlange videregående uddannelser. De tre er i arbejde, den ene i ufaglært arbejde, mens de to andre er under yderligere uddannelse (også mellemlange videregående).

Fire beboere (en kvinde og tre mænd) har gennemført en ungdomsuddannelse eller korte uddannelsesforløb efter afsluttet folkeskole. De tre er i ufaglært arbejde (den ene i ægtefællens firma), den tredje er ledig og håber på et fleksjob eller beskyttet arbejde.

Tre beboere (to kvinder og en mand) har gennemført 9. el. 10. klasse. Herefter har de flere forskellige afbrudte erhvervsskole- eller lærepladsforløb. Den ene er i ufaglært arbejde, de to andre på sygedagpenge.

En (mand) har forladt folkeskolen omkring 7. klasse og modtager nu førtidspension.

De tidligere støttebeboere har generelt et højere uddannelsesniveau. To kvinder er tæt på afslutning af en lang videregående uddannelse. Begge har før da haft afbrudte forløb på andre uddannelser.

Fem tidligere støttebeboere (to mænd og fire kvinder) har gennemført en mellemlang videregående uddannelse og er alle i arbejde. En har før da afsluttet en kort uddannelse og to er på vej til supplerende eller lang videregående uddannelse.

To tidligere støttebeboere (en mand og en kvinde) har en kort uddannelse. Den ene er under kvalifikation til en lang videregående uddannelse, den anden modtager førtidspension.

Flere overvejer, planlægger eller er allerede i færd med at kvalificere og uddanne sig yderligere. Dette gælder i højere grad de tidligere støttebeboere end de tidligere visiterede beboere, men bevægelsen findes i begge grupper og både hos dem der har og dem der ikke har gennemført en uddannelse. For nogle er incitamentet at skifte arbejdsfelt. Eksempelvis taler en tidligere beboer der er i ufaglært arbejde om sine problemer med at have lagt sine unge år og sin unge fysik i et job der ikke byder på videreuddannelsesmuligheder, og samtidig slider på og er nedbrydende for den fysik der (blandt andet som følge heraf) er "det eneste man har at tilbyde". For andre er et skift fra en professions- til en akademisk orientering i forhold til det samme arbejdsområde baggrunden for videre uddannelse.

”På plads” i livet

Mange af beboerne beskriver at boligen har haft stor betydning for deres uddannelses- og arbejdsforløb. For nogle har det været vigtigt at blive støttet i og ”vant til” at komme op om morgenen og møde til tiden – at ”stå op alligevel, når man hørte de andre rumstere” – og for flere fremtræder dette ’at komme op’ nærmest synonymt med at passe sit arbejde eller sin uddannelse. For andre har det været afgørende at have en kollektiv ramme om at læse lektier og forberede sig. Der er flere af de tidligere beboere der har haft store vanskeligheder med at gå i skole, og lidt kække bemærkninger som fx ”jeg kan godt stave men jeg er ikke verdensmester i dansk” dækker for norges vedkommende over groft set ikke at kunne læse. Her har andre unge i boligen som også har været under uddannelse fungeret som nogen man kunne læse ”ved siden af” eller som man kunne søge hjælp hos. Mange nævner også medarbejdernes støtte som væsentlig mht på den ene side at danne sig et overblik over uddannelsesmuligheder, adgangskrav, praktikpladser, løn og økonomi osv., på den anden side at fastholde dem i vanskelige perioder. En tidligere beboer fortæller fx om en medarbejder at han var afgørende for hans uddannelses- og senere arbejdsforløb:

Han ville jo ikke lade mig give op på det tidspunkt, og han fandt nogle flere hjælpemidler, så jeg kunne få noget mere hjælp og så fik han – ja ikke presset mig igennem, jo det vil jeg egentlig gerne sige, men han holdt mig ved det. Jeg fik gjort det færdigt.

Enkelte peger på at støtteforanstaltninger der ligger i regi af uddannelsen eller arbejdet selv har været nødvendige men ikke tilstrækkelige i deres situation. De peger således på de sociale relationer og aktiviteter som boligen tilbyder ’derhjemme’ - ved siden af eller ’rundt om’ et uddannelses- eller arbejdsliv – og beskriver dem som særligt betydningsfulde for at gennemføre og ”holde ved” uddannelse og arbejde. Tommy understreger et aspekt af at ”holde ved” som også andre tidligere beboere lægger vægt på – nemlig at arbejdet udgør en drivkraft og motivation i hans tilværelse, som holder ham ”på plads” i livet:

Jeg levede af kriminalitet. Sælge stoffer og... indbrud [...] det har været svært at lægge fra mig, altså. Det er sådan noget med, at man sidder og kæmper

lidt med sine tanker en gang i mellem, ikke? Fordi, jeg har fandeme været god til det. Og når man sidder der og siger "Eej, hold kæft jeg vil godt have nyt fjernsyn," eller bilen går i stykker og man mangler penge, og det er bare noget lort, og man går bare på arbejde hver dag, ikke? Så er det i hvert fald nemt at gå ud og sige "Fuck det. Nu går jeg ud og laver nogle penge." Det tager mig ...ja, jeg skal bare ud i aften, så har jeg penge nok, ikke? Og den har været svær at lægge fra sig, synes jeg. At skulle overbevise sin hjerne om, at, nå men det er fint nok, at du godt kan tænke dig det der fjernsyn eller den der computer eller et eller andet, men du skal lige vente to-tre måneder på, at du har sparet penge sammen, ikke? Den, den har jeg sgu kæmpet meget med, den mentalitet. Og det er også den der har gjort, at - stadig helt op til nu – at, at det har været sådan... som sagt, jeg fik en betinget dom for en masse villaindrud, ikke? Altså, det er den, det er den, der har siddet i baghovedet altid ikke? [...] Jeg fik en betinget, fordi jeg ikke er dømt for noget før, og heller ikke er blevet det efter. Jeg har endelig fået ren straffeattest igen, ikke? Som jeg så værner meget om i, i kraft af det arbejde, jeg har fået nu. Jamen, der skal den være ren, og hvis jeg bliver dømt for noget, jamen så mister jeg det arbejde, ikke? Så det er sådan, det har været en meget god ting, at man, hvad skal jeg sige, har fået et arbejde, hvor man ligesom bliver belønnet for at sørge for at have en ren straffeattest, ikke?

Tommy har fået et job han er rigtig glad for. Han oplever at han anerkendes som en ressource og at han gør en forskel. I de stunder hvor han kæmper med sig selv kan han få øje på at dette også er noget han er "god til" og at arbejdet er et (bedre) alternativ til hans tidligere livsstil. Han har på den måde fået "noget at miste" som motiverer ham til at holde ved når det er svært.

Dette perspektiv på arbejdet som noget der holder en "på plads i livet" er måske også på spil, når flere af de tidligere beboere fremstiller en særlig forbindelse mellem arbejde og sundhed. Flere taler om sundhedspåvirkninger i forbindelse med deres konkrete arbejde, som fx at være udfordret af ryg- og knæproblemer der både følger af og besværliggør særlige arbejdsopgaver ol. Men når vi i interviewene har spurgt deltagerne om de syntes de lever et sundt liv, relaterer nogle også generelt til dette at have et arbejde og svarer eksempelvis:

Jeg lever et sundt liv – bortset fra at det ville være mere sundt hvis jeg havde et arbejde...

Eller i samme åre:

Jeg kan stadig ikke lide grøntsager, men jeg har et arbejde – så fifty-fifty.

Det er to træk der er gennemgående for mange af de tidligere beboeres forestilling om at have et arbejde i forhold til sundhed. På den ene side forstås arbejdet som handlinger eller aktiviteter, der skaber og fastholder såvel som fordrer en "sund" struktur i hverdagslivet (fx en stabil døgnrytme og en stabil - og lovlig - indkomst). På den anden side forstås arbejdet som en proces hvor man bidrager med noget og derved indtager en plads i samfundet - hvilket er grundlaget for et "sundt" selvværd og "sunde" relationer (jf afsnittet om husarbejdet som investering i fællesskabet). Som sådan får arbejdet for flere tidligere beboere karakter af et konkret billede på et sundt, godt (normalt) liv, og det konkrete projekt de motiveres af og investerer i for at fastholde dette sunde, gode (normale) liv. På lignende måde fremstiller Tommy og andre deltagere fx et parforhold eller forholdet til børn som pejlepunkter der holder dem "på plads" eller "oppe".

Fra støtteboligen til socialt arbejde

Det springer i øjnene at omkring halvdelen af hele deltagergruppen har gjort eller ønsker at gøre socialt arbejde til deres levevej. Otte arbejder allerede i pædagogstillinger, heraf to ufaglærte, og yderligere to ønsker at få jobs indenfor det pædagogiske felt. To er psykologer med arbejde i den sociale sektor. (Hertil kan man overveje at regne en sygeplejerske og en sygeplejestuderende hvis motivationer er meget i familie med de ovenstående).

For støttebeboernes vedkommende er det måske ikke overraskende at flere har bevæget sig ind i det sociale arbejde. For flere af dem var en del af motivationen for at søge ansættelse i støtteboligerne en allerede eksisterende interesse for det pædagogiske eller psykologiske felt. De fleste angiver at de havde et ønske om at hjælpe eller bidrage positivt i forhold til nogle jævnaldrende der havde det svært. Som en udtrykker det:

Det var spændende med folk der har det psykisk svært og det havde de jo, flere af dem i støtteboligen, og det var rart at se at nogle af dem også kunne få det rigtig godt, det nyttede altså noget.

For enkeltes vedkommende var den primære drivkraft at imødekomme formelle adgangskrav til uddannelsen. En støttebeboer siger fx at han på forhånd havde besluttet sig for pædagoguddannelsen og "bare skulle have erfaring til kvote 2". Men flere beskriver jævnfør ovenfor ansættelsen som støttebeboer som at "prøve socialpædagogisk arbejde af" og undersøge dette interessefelt nærmere i en bredere erfarings- og afklaringsproces – som fx denne kvindelige støttebeboer:

Jeg blev helt sikker på at jeg læste det rigtige, og blev sikker på hvilket område jeg ville indenfor, og det gav mig meget i mit studie – når man sidder med nogen lige fra gymnasiet der ikke har nogen erhvervserfaring fra faget, der var jeg langt fremme.

Og det er ikke blot under uddannelsesforløbet men også i det senere professionelle arbejde at de tidligere støttebeboere trækker på deres støt-teboligerfaringer med unge, deres reaktioner, problemer og ressourcer:

Faktisk har jeg arbejdet næsten 1½ år i ungdomspension, som var meget nær det, der var i støtteboligen, nogle af problemstillingerne. Det er unge, der er forvirret... alene det at arbejde med teenagere, når man ikke selv er det, det er lidt af en udfordring, så der kunne jeg da trække lidt på nogle af de erfaringer. Jeg ku' godt huske hvordan det var og hvordan nogle unge reagerer på spidsbelastninger. Dem i støtteboligen, deres bagland var ikke så fedt, men de havde noget andet, der gjorde at de kunne bo som de gjorde. Der var jo ikke 24-timers pædagoger omkring, så de havde nogle ressourcer i forhold til dem nede i ungdomspensionen, der virkelighed havde brug for opbakning [...]... De fleste er ret robuste, det er et fåtal der bukker under, det vidste jeg ikke dengang [...]... Dengang gav det mig en nuancerethed, så bare fordi man har haft nogle forældre, der var helt henne i skoven, behøver man jo ikke selv at blive psykisk syg og voldelig.

De tidligere støttebeboere nævner også at de har gjort sig erfaringer med sig selv og egne reaktionsmønstre:

Jeg fik en personlig robusthed og lærte mig selv at kende i tilspidsede situationer hvor man ikke turde gøre... at stille sig op foran en aggressiv type på hashpsykose [...] men bagefter var det fedt: jeg turde det her. Det har udviklet mig meget personligt og fagligt.

For de tidligere støttebeboere er tiden i støtteboligen således et arbejde som er formelt kvalificerende at skrive på cv'et såvel som et konkret erfaringsgrundlag i forhold til unges problemer og ressourcer, ens egne grænser og reaktionsmønstre. For nogle af de tidligere støttebeboere bliver dette en drivende kraft i at uddanne sig og arbejde professionelt inden for det sociale og pædagogiske felt.

De tidligere beboere oplever mange af de samme erfaringsbårne forbindelser mellem støtteboligen og pædagogisk uddannelse og arbejde. De har også deltaget i boligens sociale spil og oparbejdet en erfaringsbaggrund i forhold til forskellige problemer og ressourcer, interaktionsdynamikker osv. Der er flere af de tidligere beboere der også i en vis udstrækning har påtaget sig ansvar for de andre unge og handlet i tilspidsede og vanskelige situationer.

Men for de tidligere beboere er relationen mellem opholdet i de selv-samme støtteboliger og tilsvarende pædagogisk uddannelse og arbejde alligevel en anden end for støttebeboerne. Nogle af de tidligere beboere oplever og formulerer det som at skulle krydse en form for grænse mellem et 'os' og et 'dem' der har struktureret rollerne i støtteboligen.

Jeg tænker så i forhold til at så har man været på institution og på institution og så har man alligevel ikke kunnet give helt slip men at man selv ville ønske at man var pæda... eller man selv blev pædagog, det er sådan lidt... det er lidt pudsigt [lang pause]. Og alligevel er det sgu egentlig ikke så pudsigt. Det er et meget spændende job. Det der at kunne hjælpe mennesker, ja det ved jeg sgu ikke... det lå bare lige for. Det har jeg villet være i lang tid. Og det lykkedes også.

De tidligere beboere oplever ikke at opholdet i støtteboligen kan fungere som formelt kvalificerende - nogen tænker snarere over om det kan virke stigmatiserende og således nærmest diskvalificerende – i stil med at "lade ræven vogte gæs".

Tommy er et eksempel på en tidligere beboer der har krydset grænsen og er blevet pædagogisk medarbejder i et projekt for udsatte unge. Han oplever at hans erfaringsbaggrund fra støtteboligen bidrager positivt og kvalificerende i arbejdet med de unge – især med en særlig indfølelse i forhold til at finde fælles sprog og platforme at arbejde videre fra:

Jeg synes det er nemt at se, når man, for eksempel hvis vi sidder og har noget gruppemøde med en af drengene, og der sidder én og begynder at forklare at "nu må du forstå ..." Jeg ryger, altså tankemæssigt, ryger jeg ret tilbage til hvad jeg selv sad, da jeg bare sad og tænkte "hold nu kæft", ikke? Så lige nu der bruger jeg det utrolig meget, alt det jeg har oplevet. Og alle de tanker jeg selv har haft, kan man sige, ikke? Hvor man bare sidder og tænker: "Prøv at hør, nu stopper du, mand. Hvorfor siger du, at jeg ikke skal i byen, altså. Det skal jeg da". Jeg kan tydeligt, altså når man står og siger "nej men prøv at hør, du er nødt til at blive hjemme, ikke?" - jeg kan tydeligt, man kan se, hvad de tænker, ikke: "Nej, dét har jeg bare ikke brug for!" Ikke? Og så kan jeg huske alle de ting selv, man gik og tænkte på: "Det passer ikke, jeg skal da, jeg skal i byen. Jeg har brug for det". Så nu kan jeg bruge det meget.

For Tommy er det væsentligt at hans erfaringer har relevans og kan bidrage konstruktivt i arbejdet og at han derfor netop i det sociale arbejde kan arbejde uden at skulle afskrive en del af sig selv eller sin livshistorie:

Det kræver ikke, at jeg skal ... at jeg skal spille en anden ligesom når man er på en eller anden arbejdsplads, eller... et firma eller et eller andet. Der er jeg sådan ligesom nødt til at lægge en eller anden facade, ikke? Hvor her der kan jeg sgu ... stort set være mig selv, adfærds- og sprogligt og hvad man nu skal sige, ikke? Og så passer jeg sgu sådan set ind. Automatisk. Fordi det er lidt den adfærd, andre har, ikke?

Opsummering

Langt flertallet af deltagergruppen har en uddannelse og er i beskæftigelse. De tidligere støttebeboeres uddannelsesniveau er samlet set højere, men mange beboere og støttebeboere har tilsvarende mellemlange videregående uddannelser. Kun tre personer er ikke i beskæftigelse.

Flere vurderer at støtteboligen har bidraget til at de fik etableret vaner og strukturer i hverdagen der har bidraget til at fastholde dem i uddannelse og arbejde. Flere ser det at arbejde i generel forstand som noget sundt og noget der holder dem på plads i livet. Påfaldende både beboere og støttebeboere mange arbejder inden for det sociale/pædagogiske felt.

Socialt Liv og Netværk

En central ambition i projektet var at belyse de tidligere beboere og støttebeboeres sociale liv og netværk. Har de et socialt netværk og hvordan ser det ud? Hvordan opfatter de sig selv i en social sammenhæng? Hvilke udfordringer oplever de i deres sociale liv? Og hvad har opholdet i støtteboligen betydet for deres sociale liv?

Et interessant træk ved støtteboligerne er at deres koncept og praksis fokuserer på interaktioner og relationer i ungegruppen – et felt der ofte udgrænses i det daglige pædagogiske arbejde på forskellige anbringelsessteder såvel som i forskning og uddannelse (Emond 2005:128). Forskellige forskere på døgninstitutionsfeltet har påpeget gruppens sociale liv som et aspekt der har stor betydning for enkelte unges og et tilbuds samlede proces og udvikling (Wulf-Andersen 2004; Emond 2005; Kendrick 2005, Stockholm 2006). Min afhandling såvel som anden forskning påpeger at der i ungegruppen foregår utrolig mange inklusions- og eksklusionsmekanismer, som de professionelle ikke får at se. Den støtte de unge kan tilbyde hinanden kan have stor betydning, ligesom gruppen potentielt kan udgøre en stor belastning for den enkelte og regulært modarbejde pædagogiske strategier de professionelle kan have i arbejdet med de unge. Der ligger således et uopdyrket pædagogisk potentiale såvel som en faglig udfordring i på den ene side at understøtte og give plads til gruppens egne ressourcer og interaktioner – og på den anden side sætte klare rammer for hvilke bidrag og processer der værdsættes hhv. hvordan man tager hånd om negative eller belastende processer der også kan foregå mellem unge (mobning, udnyttelse eller overskridelse af grænser, udvikling af uhensigtsmæssige forståelser/kulturer osv) (Carr 2005).

Min phd-afhandling havde sit primære fokus på social interaktion i boligerne. Jeg pegede i afhandlingen på at støtteboligernes koncept er meget inkluderende, fordi et fokus på differentiering - i visitationens gruppesammensætning såvel som de konkrete tilbud om støtte til individuelle unge - gør det muligt for de unge at involvere sig og blive inkluderet på mange forskellige måder. Jeg har tidligere været inde på hvordan praktiske husholdningsopgaver i støtteboligerne således italesættes som et socialt og kollektivt anliggende. Støtteboligerne giver de unge mulighed for at indgå i relationer og venskaber i et konkret socialt og praktisk fællesskab, at udveksle praktiske erfaringer og kompeten-

cer, støtte hinanden og udvikle fælles sociale normer for, hvordan man omgås og forholder sig til sig selv og hinanden. Det er muligt indenfor ungegruppen at placere sig i og forhandle forskellige positioner samt at finde mere sammensatte og flertydige måder at positionere sig på. Støtteboligernes bredt definerede, rummelige normalitet giver de unge mangfoldige muligheder for at (lære at) finde en plads i konkrete sociale netværk og deltage også i forhandlingen af fællesskabets normer og dermed selve definitionen af normalitet.

I efterundersøgelsen er det følgelig interessant at undersøge hvordan de tidligere beboere og støttebeboeres sociale liv og netværk ser ud efter fraflytningen. Hvem bruger de deres (fri)tid sammen med? Hvordan beskrives balancen mellem nære relationer og mere overfladiske bekendtskaber? For mange beboeres vedkommende var relationen til familien belastet da de opholdt sig i støtteboligen og det er interessant i efterundersøgelsen at følge op på relationen til fx forældre og søskende. I mit tidligere feltarbejde og i uformelle sammenhænge har jeg desuden hørt mange historier om unge, der havde truffet hinanden i en af støtteboligerne, og som bevarede kontakten til hinanden også flere år senere. Derfor har det været interessant at belyse om det også gælder for efterundersøgelsens deltagergruppe at de sociale netværk der blev grundlagt i støtteboligens hverdagsliv udgør blivende relationer også efter fraflytning, og hvordan disse relationer bidrager i deres videre liv. Endelig har det også været vigtigt at efterspørge om støtteboligernes kollektive ramme og fokus på en differentieret normalitet trækker spor i måden hvorpå tidligere beboere og støttebeboere indgår i sociale relationer og forstår sig selv i relation til disse.

De tidligere beboeres og støttebeboeres familienetværk

Som beskrevet i et tidligere afsnit bor de fleste af de tidligere beboere og støttebeboere sammen med nogen.

To af de tidligere beboere (en mand og en kvinde) bor alene. Syv tidligere beboere (4 kvinder og 3 mænd) bor sammen med kæreste/ægtefælle og børn. Fire af de tidligere beboere (alle mænd) bor i botilbud under socialpsykiatrien, i beskyttet bolig eller hos forældre. En tidligere støttebeboer (mand) bor sammen med en lejer/veninde. Fire tidligere støttebeboere (kvinder) bor sammen med en kæreste. Fem tidligere støt-

tebeboere (tre kvinder, to mænd) bor sammen med kæreste/ægtefælle og børn. Størstedelen er således etableret i parforhold, bor sammen med partneren og har enten fået børn eller er i overvejelser om det. På tværs af tidligere beboere og støttebeboere gælder det at denne del af gruppen beskriver at deres daglige sociale liv i vid udstrækning foregår hjemme: Efter arbejde bruger de tiden på børnene.

De fleste både støttebeboere og beboere fortæller at de har et godt forhold til deres forældre og søskende og er sammen med dem jævnligt. Omkring halvdelen ser forældre og søskende 2-3 gange om måneden, enkelte (to mandlige beboere) oftere endnu. To kvinder (en beboer og en støttebeboer) fortæller at de ikke har et nært forhold til deres egen familie men til gengæld er meget tæt på og bruger meget tid sammen med deres svigerfamilie. Tilsvarende fortæller en tidligere beboer at han har et nært forhold til sine bedsteforældre som han ser hver anden uge. Fire tidligere beboere (tre mænd og en kvinde) har aldrig eller kun meget sjældent kontakt med deres forældre.

Tre deltagere (to kvinder og en mand, en støttebeboer og to beboere) beskriver en meget nær relation til søskende. For alle tre deltageres vedkommende bor deres søskende tæt på og er nogen de ser flere gange om ugen. En er i daglig telefonkontakt med sin søster og ses som oftest mindst en gang om ugen. En anden fortæller

Jeg har to storebrødre, tre storesøstre, to lillebrødre og en lillesøster, alle sammen i nærheden. Vi ser hinanden rimeligt tit og spiser hos hinanden. Vi har alle børn, så det er perfekt jo – vi ses nok 2-3 gange om ugen... Når man har så stor familie – og i gennemsnit 2-3 børn hver – så er der altid en fødselsdag. Hvis ikke i min familie så er det i kærestens. Men det er forskelligt, det kommer an på hvor meget man arbejder, hvor træt man er, man vil også være hjemme og have tid til børnene.

Hvor ofte man ses kan naturligvis ikke i sig selv beskrive hvor nær en relation man oplever at have til hinanden. Flere siger at de ikke ser deres forældre eller søskende så ofte som de gerne ville og henfører typisk dette til store afstande geografisk, til travlhed med arbejde og andet i hverdagen - eller simpelthen til at prioritere andre sociale relationer frem for familien. En tidligere støttebeboer siger fx:

Min familie bor langt væk, så jeg ser dem ikke så tit som jeg gerne ville, måske hver anden måned. Min far bor tættere på, så ham ser jeg lidt mere. Det har været let at flytte fra dem, jeg trængte til at komme væk. Jeg synes, jeg er ret selvstændig, jeg føler mig ikke så afhængig... jeg er nok tættest på min mor og mine søskende, men jeg er ret uafhængig og ser dem ikke så tit, jeg har ikke så meget behov for dem. For eksempel med jul: Dét kan sætte familier på spidsen, og i min kærestes familie skal man være varsom med at fortælle, hvor man holder jul... hvor i min familie, der er det noget jeg helt selv vælger, og det er langt fra første gang, jeg ikke skal holde jul med dem, jeg har før været ude at rejse. Jeg holder utroligt meget af dem, men er ikke særlig følelsesmæssigt knyttet. Jeg tror jeg er opdraget til at kunne klare mig selv, skal en masse selv, det gælder sig alle steder, jeg er ikke så god til at bede om hjælp, afhængighed er jeg ikke så god til. Jeg har utrolig nære venner, som jeg har haft i 15-20 år, det er gamle venskaber, som jeg ser tit, og sørger for at være meget sammen med, så dem bruger jeg i højere grad end familien. Til brylluppet var kun inviteret mine forældre og resten var venner, det er bare vigtigere for mig

For både beboere og støttebeboere varierer det hvor tæt man føler sig på sine forældre og søskende, hvor ofte og hvordan man er i kontakt med dem. De fleste oplever både at have en vis opbakning og base i disse relationer og at der kan være forskellige (interesse)konflikter i forholdet til forældre og søskende. Som oftest beskrives disse forholdsvis udramatisk og som "almindelige". Men for nogle af de tidligere beboere træder det igennem at deres forhold til familien er vævet sammen med de problemer der har præget deres tilværelse. Nogle af de unge kommer fra familier hvor overgreb og misbrug har fundet sted. En (mandlig beboer) beskriver ind i sådan en kontekst det at lægge afstand til familien som en positiv og nødvendig udvikling for ham, og forklarer eksempelvis at hans bror er "alkoholiker, kriminel rocker og ofte voldelig" og at han oplever det som en stor belastning de få gange årligt de er sammen. Og der er langt flere end de blot fire der sjældent eller aldrig ser deres familie, der har oplevet svigt på forskellige måder – enten hvor den unges problemer udspringer af en hel families vanskeligheder, eller hvor familien har haft svært ved at rumme eller relatere til den unge med problemer.

Det er interessant at flere af beboerne beskriver at de - til trods for en kompliceret og problemfyldt relation til dem - ser deres forældre jævnlige af hensyn til deres egne børn. De oplever at deres forældre kan udgøre

en positiv ressource i forhold til deres børn, selv om de ikke har været (og måske fortsat ikke kan være) det for dem selv. For at "give børnene mulighed for at have bedsteforældre" bilægger deltagerne derfor i nogen grad og i visse situationer deres konflikter med forældrene og lader børnebørn-bedsteforældre-relationen være i centrum. En kvindelig beboer fortæller eksempelvis:

Jeg har det sådan med mine forældre, at de kommer kun dertil, hvor de skal have lov til at være sammen med deres børnebørn og så er den ikke længere. Det er meget følelseskoldt. Det er ligesom for at overleve og lægge låg på min fortid - hun har en chance, og min far har ikke været inde i mit liv, siden jeg var lille, så det er jo en fremmed mand. Han har gerne villet tage del i mit liv, men det har så gjort, eller min mor har gjort, at han ikke kunne og i dag vil jeg selvfølgelig ikke frarøve ham muligheden for at være sammen med sine børnebørn, men jeg kan ikke mere end det. Og det samme med min mor. Det er derfor jeg tænker meget over det med mine børn. Min mor vil gerne være sammen med mine børn. Hun er ældre og har overskud, men der er jeg ikke. Hun kan ikke tage mere af mig, end hun har gjort, hun har været medvirkende til, at mit liv har været noget rod, og hvis jeg ripper op i det igen, så kan jeg blive slemt skuffet. Jeg er heller ikke sammen med resten af familien særlig meget. Min mands familie er meget tættere på.

En anden beboer fortæller at han og hans kone og børn har god og jævnlig kontakt med hans mor, som fortsat bor sammen med hans far, som han ikke er på talefod med:

Min far han holdt bare op med at snakke med mig. Så det ... Sådan er det. Og den har jeg så valgt at køre videre. Det synes jeg sgu egentlig ikke var fair dengang. Min mor ser jeg, det ved jeg sgu ikke, en gang om måneden, to gange om måneden. Nogle gange to gange på en uge. Jeg tror det er sådan rimelig normalt. Hun kommer hovedsageligt hos os. Men vi kommer også der hjem. Hun har børnene på sommerferie og vinterferie og i den stil, ikke? Og de vil gerne ud til hende. Det er ikke noget problem. Det er bare mig og min far, der ikke snakker. Og det er det.

På trods af problemer mellem de tidligere beboere og deres forældre er der altså mange der prioriterer at opretholde kontakten for deres børns

skyld. For nogle reaktualiserer relationen mellem beboernes forældre og børn de konflikter der har været mellem beboerne og deres forældre, men for nogen bliver tilstedeværelsen af en ny generation også katalysator for en bedre forståelse af hinandens perspektiver:

...det giver et billede af hvordan vi havde forskellige behov, som vi bedre kan tale om nu omkring børnene.

De tidligere beboeres og støttebeboeres venskabsrelationer

Med hensyn til venskaber og bekendtskaber gælder det på tværs af beboere og støttebeboere at de fleste har få (to til fem) nære venner og derudover en række mere perifere bekendtskaber som de værdsætter som "hyggelige" men som ikke er nogle de "dyrker" eller opsøger "når tingene brænder på".

Halvdelen af den samlede gruppe ser venner dagligt eller hver uge, men mange oplever også at der kan gå længere tid imellem hvor de holder kontakten via telefon og sms. Størstedelen af deltagerne har venskabsrelationer der går langt tilbage og som beskrives som meget nære til trods for at man ikke ses så tit – typisk fordi man bor langt fra hinanden. Flere beskriver hvordan de har venner som er eller bliver nære i kraft af hyppig eller kontinuerlig kontakt – fordi man er kolleger og ses hver dag på arbejdet, fordi man er naboer eller fordi ens børn er legekammerater.

Dog er der flere tidligere beboere (en kvinde og tre mænd) og en enkelt (kvindelig) støttebeboer der fortæller at de kun har overfladiske eller slet ingen ven- eller bekendtskaber. Sonya fortæller at det har isoleret hende dels at være af en anden etnisk baggrund end dansk, dels at gå hjemme for at passe sit barn der er alvorligt sygt:

Jeg har ikke nogen venner. Jeg har måske bekendtskaber, men jeg har ikke fået nogen venner som ville mig. Det er altid mig der har lagt mere i det og så ryger det ud i sandet. Jeg savner det i mit liv, men det er ikke nemt at få venner.

Og Solvejg siger om sit sociale liv:

Det er for lidt. Jeg får ikke mit sociale behov dækket. Min mand arbejder om aftenen og natten, så den tid hvor andre par er sammen, den har vi ikke - der er han på arbejde.

Det er vanskeligt at finde karakteristika der går på tværs af de fem personer der fortæller om et meget lille netværk – de og deres situationer er vidt forskellige. Men måske kan man pege på at ingen af dem er resignerede i forhold til spørgsmålet om et socialt netværk. Gennem fx at insistere på at få et beskyttet arbejde, at være aktiv i forskellige foreninger eller opsøge psykologstøtte gør de alle fem en indsats for at skabe muligheder for at møde mennesker og få sociale kontakter – ind i mellem på vanskelige vilkår. Solvejg fortæller fx

Jeg har ikke så mange venner, og det hænger en del sammen med min psykiske sygdom. Jeg har tendens til at mure mig inde, der er store tabuer omkring det – det er næsten umuligt at... Der er måske nok tilbud til psykisk syge, men dem i alderen fra 20'erne til midten af 40'erne møder du ikke der, for de tør ikke komme. Man bliver bange for at være en pestilens for sine omgivelser. Folk siger jeg er meget åben omkring det at jeg har de psykiske problemer jeg har, min vejleder siger jeg er ti år forud for min tid. De andre tør ikke abonnere på Sind fordi posten så kan se det – men jeg kan ikke komme i kontakt med dem så. [...] Nogen dage er gode, andre synes jeg bestemt ikke jeg har et godt liv – det kommer an på hvordan jeg har det psykisk og hvor mange uforudsete ting der rykker ved min verden. I perioder kan man være gal på alt og alle, men det løser ikke noget. Det er ikke specielt synd for mig, det kan ramme alle, og man er nødt til at ville kæmpe hvis man har det sådan her. Jeg har en vis portion stædighed, og jeg har besluttet at jeg ikke vil fortsætte med at have det dårligt, man må kæmpe - og se angsten dybt i øjnene og spørge "hvad skal jeg gøre ved dig", "hvad er vigtigst i dag: at børnene kommer af sted og at jeg kommer ud at købe aftensmad..."

Denne forestilling om at det er muligt at skabe sig et socialt liv - og evnen til at tage måske små, men aktive skridt hen imod det - kan måske hænge sammen med støtteboligens rummelige, differentierede normalitetsdefinition. Rigtig mange af de tidligere beboere beskriver opholdet i støtteboligen som betydningsfuld for deres generelle måde at indgå i sociale relationer på. En tidligere beboer fortæller eksempelvis:

Netop det at være indlagt og haft problemer har betydet afbrudte kontakter, der kan godt være smuttet nogle venner. Jeg mistede ikke venner af at bo i støtteboligen, men jeg fik nogen i de støttebeboere der har holdt ved et stykke tid. Men mit syn på hvordan jeg er og fungerer socialt: Jeg er blevet mere rummelig og tolerant, jeg kan bedre acceptere at folk er skæve og sære, og er ikke så hurtig til at afskrive folk - det lyder kikset, men alle har noget de kan byde ind med, og jeg er blevet bedre til at se folk an, og være åbent indstillet for at møde folk hvor de er – og dét har sikkert noget med det at gøre... Det er jo flere år af mit liv, det kan jeg næsten ikke tro ikke har noget at gøre med hvordan jeg er nu.

Sådan en orientering mod at kunne "få tingene til at fungere" og "have et godt forhold" til mennesker der er "helt anderledes end en selv" står tydeligt formuleret hos mange af deltagerne. En anden tidligere beboer fortæller i samme åre:

Det der sådan var det gode i det, det var, at det var nogle mennesker, som jeg ikke ville have mødt under andre omstændigheder, og det har jeg faktisk lært ret meget af, at være sådan åben overfor nye mennesker, ikke? Og sådan få tingene til at fungere, selvom at man står i en... forskellig situation og forskellige køn og alder og baggrund og det hele. Men derfor kan man godt gå op og handle sammen og lave noget mad og småsludre og, altså komme tæt på hinanden, selvom det jo er nogle mennesker, som man umiddelbart ikke ville vælge som sådan, eller møde.

Helene beskriver det som en udfordring at falde til i boligens sociale miljø og dets dobbelte karakter af noget der tilbød støtte og accept og noget der stillede vanskelige krav:

Alle de faste tider og være så meget sammen hele tiden, det kunne jeg ikke tage, men samtidig hagede jeg også efter det. Accept i fællesskabet, det havde jeg enormt brug for – så det var sådan en ondartet blanding af "jeg har brug for jer" og "puh hvor er I væmmelige": Det var meget modsætningsfyldt. Det svære var også skiftet fra puppen på hospitalet til at flytte til noget andet hvor der blev stillet krav, jeg havde ikke problemer med at leve op til praktiske krav, det var mere de psykiske krav der var svære at efterkomme - at være social og deltage i hinandens...

Mange fortæller om den første tids dobbelte eller modsætningsfyldte følelser af samtidig tiltrækning og distancering i forhold til de andre unge i boligen – ”sikkert fordi man skulle forlade noget og starte på noget nyt”, som en forklarer. Men de fleste beskriver at de i løbet af et stykke tid fik nære venskaber i boligen. Flere af de tidligere beboere fortæller at de før de kom til boligen ikke havde særlig mange eller nære venner. Igen er det Helene der fortæller:

For første gang i liv følte jeg at jeg fik venner der kendte mig, jeg fik en god veninde Marie og hun betød alt for mig, en af de vigtigste ting var at møde hende, at få en ven der holdt af mig lige præcis der hvor jeg var. Det er virkelig helt utrolig banalt, det kan jeg høre når jeg siger det - at hun så mig hvor jeg var og holdt af mig der. Før i tiden fik folk ikke lov at lære mig at kende, men dét kunne man ikke gøre dernede, så at få venner der bare var der og holdt af mig når jeg var ked af det, og også en masse fest og flirt, og pisseskægt... Jeg arbejdede sammen med Marie og Anton fra boligen, jeg var del af et fællesskab og var respekteret, hele tiden... Man møder folk som Hans og Morten og oplever at okay så forskellige kan vi være - oplever at man kan få det til at fungere og komme til holde af folk selv om de er mærkelige, og dumme - hele tiden rykkede man, det var en stadig forandring – ja, der var da lange døde perioder hvor der ikke skete en skid, men i det store hele var de år en forvandling...

En lignende beskrivelse – af at udvikle sig i et fællesskab og i socialt samspil med de andre – er til stede i faktisk alle interview. Og mange lægger vægt på en intens oplevelse af at man i gruppen var opmærksomme på kollektivt at støtte op om hver enkelt. En støttebeboer fortæller for eksempel:

Når de udeblev, jamen så - hvis man vidste hvor de var, ikke - jamen så kørte vi alle sammen op og hentede dem på kollegierne eller hvor fanden de ellers sad og røg hash et eller andet sted, ikke? For at hjælpe denne her dreng her, der så havde det misbrug. Så kørte vi op i hashbulen og hentede ham. Altså, vi havde et godt, vi havde et godt sammenhold, det havde vi. Det havde vi altså.

At være i det sociale, at være støttende, rummelig overfor men også kunne og turde stille krav til de andre har for nogle af deltagerne været

en eksemplarisk (gen)vej til en ny måde at tale om og opfatte sig selv på. Både empatien og forventningen om at få det til at fungere findes også når de tidligere beboere taler om sig selv. Camilla, en tidligere beboer siger:

Alle følelser og alle reaktioner var lovlige. Altså, det var helt legalt at være sur og tosset og ked af det, og sådan bare være som man nu engang var (...). Det var helt acceptabelt når "jamen, Anna har en dårlig dag, nå men okay så går vi lidt på listefødder" eller sådan noget. Der var ikke noget mærkeligt i det. Altså, når jeg så først havde fundet ud af at det var sådan, at det forholdt sig sådan, ikke? For det var jeg lige et stykke tid om at finde ud af.

Camilla oplevede at hun i boligen fik en ny måde at forholde sig til sig selv på, og blandt andet lærte at se hvor hun selv kunne forandre sin situation. Camilla beskriver at hun fik nogle konkrete redskaber som de andre – både unge og medarbejdere – kunne assistere hende i at holde fast i og tilegne sig:

Altså jeg havde jo tanker om, altså jeg skulle jo vide hvordan resten af mit liv skulle se ud, og de var gode til sådan at stoppe mig og sige sådan "nej men lige nu helt konkret gør vi det sådan og sådan, og så ser vi hvordan det går hen ad vejen", altså det med at stoppe mig lidt op og så tage tingene som de kommer, ikke, det var faktisk... også det der med, det vigtigste jeg faktisk har lært dernede er at jeg ikke skal tage nogen beslutninger når det hele er kaos oppe i hovedet på mig, det var faktisk det vigtigste for mig, og det bruger jeg – jeg brugte det så sent som i går aftes – så helt konkret er det dét og så også... det at aflede mine tanker, jeg havde sådan tendens til at... til at lulle mig ind i at jeg var ked af det og alle de der ting der var galt, og det var alle andres skyld og sætte mig selv lidt i en offerrolle, og der var de gode til at få mig til at aflede mine tanker – altså jeg var ude og løbe og jeg var ude at ride, altså helt konkret få mig væk fra situationen, og det bruger jeg også stadigvæk, nogen gange når jeg er nede, helt konkret... de to ting.

Der er hos flere en opmærksomhed omkring differentierede relationer: at man kan have gode relationer af mange forskellige nærhedsgrader og konstitueret omkring mange forskellige (emotionelle, praktiske eller historiske) samlingspunkter – og at det er vigtigt at rumme og bruge et varieret spekter af relationer. En tidligere beboer siger:

Det [opholdet i støtteboligen] har givet mig det, at jeg godt kan stole på andre og få støtte af andre. Det har givet mig en ballast. Det er okay at min mand har et andet syn på nogle ting og at man godt kan diskutere nogle ting uden at være enig og stadig være gode venner. Vi var jo så mange, en 6-7 stykker og vi var jo ikke enige, men vi kunne godt høre på hinanden. Søskende-respekt! Jeg har lært meget ved det til min mand i dag, det drejer sig om at støtte hinanden. Det har helt sikkert lavet fundamentet i hvordan jeg respekterer andre. Hvordan man ud fra sine forskelligheder bedre kan bruge hinanden. Det at de venner vi har, de er lidt tættere. Der er ikke rigtig nogen, der ved min fortid, for det synes jeg ikke der er behov for. Vi er tætte på den måde, at man kan finde ud af at dele her og nu. Nogle veninder deler man børnene med og andre kan man åbne sig om man har det skidt eller ikke. Dem fra støtteboligen, de er der stort set lige meget hvad. Vi snakker om støtteperioden "kan du huske dengang" men ellers ikke. Vi respekterer jo bare hinanden.

Venskabsrelationer fra støtteboligen

Som det antydes i dette og andre citater, så er der flere af efterundersøgelsens deltagere der har venskabsrelationer der er grundlagt i støtteboligen.

Seks af de tidligere beboere (fire kvinder og to mænd) har kontakt til fortæller at de stadig har kontakt til venner fra støtteboligen. For de tre af kvindernes vedkommende er der tale om kontakt med hhv en, to og tre tidligere støttebeboere (alle kvinder) – derudover er den ene af de tre kvinder i dag fortsat kærester med en (mandlig) tidligere støttebeboer. En kvinde og en mand har i dag kontakt med hhv en og to (kvindelige) beboere. En mand har sjældent og telefonisk kontakt med en (kvindelig) beboer.

Tre af de tidligere støttebeboere (to mænd og en kvinde) har fortsat kontakt med venner fra støtteboligen. Den ene mand og kvinden har kontakt med (kvindelige) støttebeboere. Den anden mand har i mindre omfang kontakt med en (kvindelig) beboer.

Undersøgelsen tyder på at mange har venskaber der rækker ud over støtteboligopholdet. Af de ni personer der har kontakt til venner fra støtteboligen har de seks (fem beboere og en støttebeboer) været fraflyttet i ca fem år, hvorimod tre (to støttebeboere og en beboer) har været fraflyttet i ca 10 år. I tillæg til dette billede fortæller en mandlig beboer

og to kvindelige støttebeboere (alle fraflyttet i ca 10 år) at de i dag ikke har kontakt med nogen længere, men at der var en årelang periode hvor de stadig så en eller flere personer fra boligen eller "kom i huset". Som sådan har flere oplevet at bruge individuelle venner eller gruppen fra støtteboligen som en slags selvbestaltet efterværns- eller overgangsstøtte.

Syv beboere (seks mænd og en kvinde) og syv støttebeboere (seks kvinder og en mand) har på interviewtidspunktet ikke længere kontakt med nogen fra støtteboligen. Flere af dem fortæller at de ofte tænker på en eller flere af de andre, som de har følt sig tæt på mens de var i boligen. Mens nogle fortæller om disse relationer at de principielt godt kunne have holdt ved eller kunne genoptages men "bare er gledet lidt ud over årene" er der nogle gange bevidste valg bag ikke at have kontakt til venner fra boligen længere, Solvejg siger for eksempel:

Jeg ville gerne vide hvordan det er gået [...] Nogen gange må kontakten slutte: jeg skal videre med mit liv og ikke hænge fast i rollen, folk flytter væk og nogen kommer i gang med en uddannelse, bliver gift – og nogen synes man ikke det var heldigt at holde kontakten med... En jeg var rigtig gode venner med blev smidt ud på grund af hash og kriminalitet, og jeg mener jo ikke kriminalitet er acceptabelt. I dag har jeg børn og hans er tvangsfjernet... Jeg ville ikke omgås ham sammen med mine børn. [...] Jeg havde kontakt i lang tid med flere, med en støttebeboer i flere år, og jeg besøgte dem nogle gange i den første tid, men det bliver hurtigt et nyt hus på grund af udskiftning. Jeg mødte én og fik et kæmpeknus, og der var flere jeg ringede meget sammen med i lang tid efter og det var mit indtryk at jeg var meget savnet. Den anden støttebeboer jeg boede sammen med sagde til mig, "hvem skal tage sig af Jonas når du flytter" - det var ham med hashen. Jeg tænkte at "det må jo så være dig", men hun indbød ikke til det...

Flere af deltagerne – både beboere og støttebeboere – bruger i en vis forstand deres egne forestillinger om hvordan det mon er gået den ene eller anden som spejlingsmulighed: De holder deres eget liv op mod de positive forbilleder og negative modbilleder som "de andre fra boligen" i deres forestilling har udviklet sig til. Ligesådan fortæller flere om at føre forestillede dialoger med medarbejdere fra boligerne – fx hvor en tidligere beboer siger at han "af og til lige spørger min indre Karsten, hvad han mener om tingene". Som sådan udgør 'figurerne' (som vel

at mærke er forestillede karakterer der ikke er sammenfaldende med de reelle personer) fra støtteboligen i nogle tilfælde fortsat en form for pejlepunkter, også hvor kontakten egentlig er ophørt.

Malene er en af dem der fortsat har kontakt med et par venner fra boligen, foruden at hun mødte sin kæreste under opholdet der. Hun fortæller at det har haft stor betydning for at hun i dag kan se på sig selv og sit forløb som en "solstrålehistorie":

Det har haft stor betydning at jeg mødte Mads i støtteboligen. Han blev min kæreste da han havde boet der et par måneder, han boede der kun et halvt år. Vi havde jo et fast forhold i mange år – vi har holdt stædigt ved at være week-endkærester i al den tid jeg har gået på min uddannelse – og det har betydning for hvordan man har det. Jeg føler egentlig at jeg er heldigt menneske. Jeg er privilegeret at have mødt mange sjove mennesker på uddannelsen, og jeg har haft råd til at rejse over til Mads i Jylland tit mens jeg var under uddannelse fordi jeg var på revalidering.[...] Nu bor jeg jo sammen med Mads og det er et rigtig godt, normalt liv. Det var lidt mærkeligt at flytte til provinsen, men de overordnede linjer, med barn og kæreste og et sted at bo, med at stå op og gøre sine pligter... jeg føler jeg er et enormt velfungerende menneske med en masse overskud, en omgangskreds, kontakt til familie, et meget sundt ungt menneske, med et godt liv på den normale måde, hvor jeg gør de rigtige ting på den rigtige måde. [...]Jeg går jo sådan lidt og griner af det, for jeg lever vel det liv jeg i teenageårene aldrig ville leve - så kedeligt – men nu har jeg et barn og et velfungerende parforhold, jeg ligger ikke nogen til last og virker helt gennemsnitsagtig og normal. Det er lidt modsætningsfyldt: Man tror selv man er så fandens speciel, men så finder man ud af at man kalder sit barn Mathilde og gør ligesom alle andre danskere, det er jo helt skægt, ikke? Man vil gerne være særlig men det er man ikke.

Man skal huske at dette for mange af de unge i støtteboligerne er den fremmeste ambition at leve "normalt", "almindeligt" uden noget der stikker ud. Herved distancerer nogle af disse unge sig - som Malene faktisk underforstår (og som jeg påpegede i phd-afhandlingen) - fra nogle forventninger eller ønsker om netop at stå frem, stikke ud og være noget særligt, der ligger i en bredere ungdomskultur. På dette punkt kan man måske sige at nogle af de tidligere beboere har nogle forestillinger om sig selv og ambitioner for deres fremtidige liv, som skiller sig lidt ud fra

andre unges. Endvidere peger Malene her på hvor grundlæggende det økonomiske fundament kan være for de unges sociale liv – en pointe som også andre unge understreger: Uden revalideringsydelse ville der ikke have været råd til at rejse på besøg hos Mads og fastholde en vigtig støttende relation.

Opsummering

De fleste både støttebeboere og beboere har jævnlig kontakt med familie og venner. Selv de der har problematiske forhold til deres forældre prioriterer ofte at holde kontakten af hensyn til deres børn. De fem personer der har et meget lille eller intet socialt netværk tager aktive skridt i retning af at skabe sig et netværk – og flere nævner støtteboligen som en baggrund for denne evne eller prioritering. Det er gennemgående at deltagerne forstår og taler om sig selv som dele og medskabere af et fællesskab, der både yder støtte og kræver noget. Generelt peger deltagerne på at en rummelig, social indstilling og en evne til at få tingene til at fungere – også med mennesker der er meget anderledes end dem selv – som noget de har med sig fra støtteboligen. Mange beskriver at betydningsfulde venskaber grundlagt i støtteboligen har holdt eller fortsat holder på årelang afstand af støtteboligen.

Udflytning: ”nu bor der en anden i mit værelse”

Jeg har også været interesseret i at lade efterundersøgelsen belyse, hvad der sker umiddelbart efter fraflytning fra boligerne. I min phd-afhandling var udflytning kun et tema i den udstrækning at man i støtteboligerne kontinuerligt forsøger at sætte fokus på udflytning som noget der ”starter ved indflytning” (Vase Sørensen & Hjort Andersen 2006) og som drejer sig om at have et i videst mulige omfang selvstændigt hverdagsliv som pejlepunkt i gennem hele forløbet. I feltarbejderne omkring phd-projektet fik jeg kun i lille og mere sporadisk grad indblik i konkrete udflytningsforløb.

Udflytninger viste sig i denne undersøgelse at fylde ganske meget i interviewene. Deltagerne taler om udflytningen som et kritisk moment i deres forløb (Thompson mfl. 2002), og fortællingerne om udflytningen var i mange tilfælde meget detaljerede og følelsesladede. Med de mange udførlige, emotionelle og over en bred kam ret enslydende udflytningsfortællinger blev det ekstra interessant i denne undersøgelse at samle udsagnene om udflytning. Hvordan har beboere og støttebeboere oplevet fraflytningen? Flyttede de efter eget ønske eller følte de sig presset til at forlade boligen? Fik de den støtte de oplevede at have behov for i den første tid?

Udflytningsfortællingerne fortæller først og fremmest at det på tværs for alle deltagere har været intenst at være i boligen og en stor omvæltning at forlade den. Det gælder også for de beboere og støttebeboere der selv har ønsket at forlade boligen – hvilket er så langt de fleste. Der er flere der beskriver en umiddelbar lettelse ved fraflytning over ikke længere at skulle forholde sig til de andre og fællesskabet. En kvindelig beboer siger:

Det var fedt at slippe for at rydde op efter folk, for sure folk, for skiftende beboere – der var meget af dét til sidst – så at slippe for folk der holdt fester onsdag aften, voldelige folk til tider...

Og en kvindelig støttebeboer fortæller omtrent samme historie:

Jeg var lettet, jeg havde længe været den eneste støttebeboer, for den anden var hos sin kæreste hele tiden og flyttede så 1-2 måneder før mig. Det var sejt, jeg skulle trække det hele igen – så jeg var parat til at flytte, til at sige at sådan skulle det være - der havde været mange ting...

Nogle beboere og støttebeboere beskriver at have forladt støtteboligen i en konfliktfyldt stemning. En støttebeboer fortæller om at være "flyttet lidt i protest" fordi "der var et par uheldige episoder som ikke blev anmeldt og fyren blev bare boende". Og flere beboere er blevet/har følt sig "smidt ud" af medarbejderne. En mandlig beboer siger for eksempel:

De sagde "du skal til at finde et sted at bo" og jeg fandt så et sted. Så de skulle ikke tro, de skulle komme rendende bagefter... Jeg var ikke rigtig vred, men det har man jo nok alligevel været, hvis man tænkte, at nu kunne de rende én i røven – det var nok en god blanding af, at det har været spændende og lidt tarveligt, at de sagde man skulle finde på noget andet, og så fandt jeg på noget andet med det samme...

For nogle beboere er netop midlertidigheden som et grundvilkår i støtteboligen vanskelig. For dem er det modsætningsfyldt og et pres at skulle forlade det der er blevet deres hjem, blot fordi de møder en aldersgrænse eller fordi de nu "har lært at klare sig".

Det er interessant at deltagerne – på tværs af beboere og støttebeboere; uanset om de har forladt støtteboligen efter eget ønske eller ej; uanset om de senere fik det godt eller vanskeligt – næsten alle beskriver at have oplevet "ordentligt dyk" efter fraflytning. De fleste er blevet hjulpet med "det praktiske" hvis de har ønsket det, flere var allerede blevet tilknyttet en (ny) kontaktperson, udslusningsordninger med medarbejdere fra boligen var aftalt osv. Hvad angår det praktiske, økonomiske, beskæftigelsesmæssige, visitationsmæssige osv. har de fleste følt sig godt hjulpet på vej af støtteboligens medarbejdere. Til gengæld har flytningen for rigtig mange betydet at de (i hvert fald i en periode) følte sig voldsomt ensomme – her to forskellige kvindelige beboeres formulering:

Det var hårdt pludselig at være sig selv. Først var det spændende at have sit eget, at se hvor tingene skulle stå, men da de var på plads dukkede ensomheden op, som de mennesker trods alt fyldte - man kunne altid se fjernsyn

sammen... Jeg havde ingen omgangskreds venner eller familie. Det var meget ensomt i lang, lang tid.

Det sværeste for mig var pludselig at være alene. Før kunne jeg vælge at åbne døren, så var der nogen - det var der pludselig ikke. I boligen kunne jeg altid sætte mig i stuen og ryge en cigaret, man behøvede ikke snakke sammen, man kunne se noget fjernsyn, det var lige meget hvem der var der, bare der var nogen omkring mig – jeg var panisk til sidst og prøvede at lave aftaler hele tiden.

Som det antydes i det sidste citat, så hænger ensomheden efter udflytningen ikke bare sammen med om de unge i øvrigt har haft et godt socialt netværk eller ej. Relationerne til de andre i boligen er netop karakteriseret ved at "der var nogen" omkring en derhjemme. Der er flere støttebeboere der også fortæller om at have oplevet denne tomhed omkring udflytningen. En kvindelig støttebeboer siger:

Det var jo hele min hverdag, mine venner, nogen havde jeg boet sammen med lang tid [...] det var svært at omstille sig fra nærmest at være en stor familie til at bo selv.

Og en mandlig støttebeboer beskriver den mærkelige følelse af at være erstattelig - som står frem som en prægnant figur i udflytningsfortællingerne - og samtidig en følelse af at "svigte og forlade de andre":

Da jeg skulle flytte var det lidt svært mærke at "nu flytter jeg" og så stod folk der og vinkede og vidste at der skulle komme en ny i næste uge. Det var svært at de ventede på at en ny skulle bo der og være støttebeboer, og svært at forestille sig "hvad nu med dem, hvordan vil det gå dem" – de stod også sådan lidt tilbage der...

For nogle er oplevelsen af at være erstattelig utrolig smertefuld og flere af de tidligere beboere fortæller om sorglignende reaktioner – ofte centreret om billedet af at "en ny bor i mit værelse". Her er det eksempler fra to kvindelige beboere:

En ny var flyttet ind i mit værelse, og jeg kunne godt se, at jeg ikke kunne komme tilbage, selv om det var dét, jeg allerhelst ville.

Jeg havde kærestesorg! Det lyder mærkeligt men: jeg var slået op med og smidt ud, det var hårdt for mig og jeg var virkelig ked af det. [...] Jeg kan huske, at hvis jeg skulle i svømmehallen, så cyklede jeg forbi, og tænkte "nu bor der en anden inde i mit værelse"... Og så den nye støttebeoer der flyttede derned: jeg var på besøg et par gange, men jeg kunne ikke holde det ud næsten, så jeg holdt op at tage kontakt. Det er sikkert også meningen. Man skal sgu ikke hænge fast i det, man skal flytte og komme videre. Men uuh hvor var det svært!

Den sidst citerede kvindes parallel til kærestesorg indrammer på mange måder den stemning af at være ensom, vraget, ulykkelig og jaloux som er intenst til stede i mange af udflytningsfortællingerne.

Problemerne omkring udflytning fortæller noget om flere ting – en af dem er miljøet i støtteboligerne. De fortæller og supplerer andre historier om at boligens sociale fællesskab lykkes med at give en tilhørsfølelse og nogle identifikationsmuligheder, hvilket opleves som noget intenst og positivt. De gør det ved at påpege vrangsidens: At den omvendte oplevelse kan indtræffe ved udflytning og medføre følelser af eksklusion eller tab af sin sociale plads og identitet. Nogle af deltagerne vurderer at den oplevelse blev starten på at de "faldt tilbage" i nogle gamle "folder" og sociale sammenhænge, som de ellers havde været væk fra, mens de boede i støtteboligen og landede "helt tilbage hvor jeg startede". En mandlig beoer fortæller:

Det var en blanding af at det var nemt og fedt at komme ud, men egentlig også noget lort, for man sad bare der. Jeg tror jeg havde arbejde, jeg var muligvis i lære, men det stoppede rimelig hurtigt efter jeg flyttede, for jeg fik ikke taget mig sammen til at komme på arbejde. Der var ingen til at sige "nu skal du lige op", "tag dig sammen" - det var man jo igen helt alene om at bestemme... Man savnede faktisk huset lige pludselig, man sad alene på værelse midt i byen, samtidig havde man ikke nogen der skulle bestemme, og nu skulle man fyre den af - og så bliver det hurtigt til, at så finder man de gamle venner og sidder og gløder igen.

Udflytningsfortællingerne siger også noget om at medarbejdere i støtteboligerne og lignende tilbud af og til kommer meget tæt på de unge. I støtteboligernes koncept tilgodeses netop en nær og kontinuerlig kontakt til få medarbejdere – og det værdsættes tilsyneladende af deltagerne i efterundersøgelsen. De oplever at have medarbejderen som repræsentant og allieret i forhold til andre (sags)behandlere – som en siger ”de hjalp mig så der ikke var så meget bøvl med systemet”. Det betyder at medarbejderne på godt og ondt bliver meget betydningsfulde for de unge de har med at gøre. Det fordrer stor empati og finfølelse at håndtere – og måske særligt når en nær kontakt som begge parter har arbejdet på i lang tid skal afvikles. En tidligere beboer fortæller om at føle sig svigtet og bedraget af medarbejderne da hun flyttede fra boligen:

Kontakten til pædagogerne døde, da jeg flyttede. Det forstod jeg ikke, jeg følte, de havde løjet, når de krammede mig og jeg græd ved deres skulder. Døren lukkede i og så var det slut – det var hårdt at komme over. Nu hvor jeg selv er uddannet som pædagog kan jeg bedre forstå det – men det var hårdt, når jeg mødte dem, at de hilste halvhjertet, og jeg ville give knus...

Her ligger bestemt nogle fagligt etiske diskussioner i forhold til, hvordan man indgår i og træder ud af relationer til unge der for manges vedkommende har oplevet store svigt i deres liv. I mine feltarbejder så jeg flere forsøg på at formidle eller skabe bløde overgange for de unge omkring udflytning. Eksempelvis ved at organisere besøg og følgekontakter i de første måneder efter fraflytning. Eller ved at hjælpe udflytterne med at etablere og organisere sig i deres nye bolig og rammer. Og enkelte gange ved også at stille sig åben i forhold til at blive kontaktet, selv om en mere formel involvering ikke længere var til stede. Efter fortællingerne at dømme er det i høj grad de sociale og emotionelle bånd til medarbejdere og bofæller der er vanskelige at slippe. Det er en vanskelig balance at stille sig til rådighed for de unge i overgangsfasen og stadig holde fast i at ”det er meningen at man skal komme ud og komme videre”.

Det der er meget tydeligt i denne undersøgelse er at for mange unge er sådanne overgange meget bratte og skiftene meget store. Således bekræfter denne undersøgelse adskillige forskningsoversigter og -projekter (Hestbæk & Egelund 2003, Jespersen & Sivertsen 2005, Schellerup-Nielsen 2006, Vase Sørensen & Hjort Andersen 2006, Dreyer Espersen

2004), der påpeger at efterværns-, udslusnings- og overgangsordninger er af stor betydning for det videre forløb. Særligt beskriver mange usikkerhedsmomenterne i forhold til fx at afvente velfærdssystemets sagsgange og domme over ens videre situation som voldsomme (også jf. Middelboe 1996). En fortæller eksempelvis om sin bekymring i forhold til kommunens videre-visitation:

Jeg var rigtig meget bekymret for min fremtid, da de sendte mig til det forsorgshjem - bekymret for om jeg ville bo der for altid, blive overladt til mig selv fuldstændig og bo sammen med alkoholikere, stofmisbrugere og folk med personlige problemer - det vidste jeg var ikke godt for mig...

Nok så meget som udflytningsfortællingerne siger noget om støtteboligerne og deres medarbejders håndtering af udflytninger, siger de således noget vigtigt om det bredere velfærdssystem som boligerne kun er en lille del af. Selv med gode overgangsindsatser, så har støtteboligernes medarbejdere ikke med den måde visitation, velfærdsydelse og forvaltning er organiseret på mulighed for at definere videre visitationer, ligesom de ikke kan være blivende støttepersoner for alle de unge der har haft ophold i boligen osv.

Opsummering

Udflytning forekommer i interviewmaterialet at være et kritisk punkt for deltagerne og peger på at overgangsstøtte eller efterværnsindsatser er nødvendige – selv om støtteboligen i en vis optik kan siges at udgøre en sådan i sig selv. Mange af deltagerne oplever i en periode efter fraflytningen følelser af ensomhed og erstattelighed eller regulære sorgkriser. Skift og flytninger kan naturligvis i sig selv udgøre en belastning pga. opbrud i rutiner osv. Men de intense følelser af eksklusion, tab og sorg kan måske være bagsiden af et intenst socialt miljø i boligen, ligesom følelser af svigt kan være bagsiden af den nære, kontinuerlige medarbejderrelation. I nogle tilfælde beskriver deltagerne at en fortsat kontakt til venner fra støtteboligen eller til huset som helhed mildnede denne overgang. Men ikke alle formår eller får mulighed for at fastholde kontakt. Udflytningsfortællingerne rejser således spørgsmålet om hvordan man kan hhv. understøtte og udfase relationer til andre i boligen på en etisk forsvarlig måde.

Ung-til-ung-arbejdet set i bakspejlet

I støtteboligens konstitution af det differentierede fællesskab og den differentierede normalitet er støttebeboerne centrale – i rollen som jævnaldrende venner, ressourcepersoner og rollemodeller. I min phd-afhandling (Wulf-Andersen 2004) påpegede jeg at boligernes differentierede normalitetsdefinition havde et vanskeligt følgeskab med støttebeboernes rolle. Der er et modsætningsforhold mellem på den ene side en usynliggørelse af støttebeboernes status som 'mere normale' og på den anden side støttebeboernes 'normalitet' som deres primære kompetence. Mine analyser viste at støtteboligernes naturalisering af ung-til-ung-relationen og sløring af støttebeboernes normaliserende funktion begrænsede støttebeboerne i at begribe og tale om deres rolle som en strukturelt defineret opgave. Samtidig mødtes støttebeboerne af både medarbejdere og beboere med forventningen om at udfylde den (altså uekspliterede) særlige rolle eller opgave. Jeg påpegede i afhandlingen at støttebeboerne ofte følte stor loyalitet i forhold til både visiterede beboere og medarbejdere og derfor ikke fandt noget rum at fortælle om, reflektere over eller arbejde med dette dilemma i. De blev overladt til sig selv med hensyn til at reflektere over og agere i deres paradoksale situation, og de påtog sig ofte et individuelt ansvar for at løse utydeligt definerede problemer. Også andre studier af ung-til-ung-tilgange har påpeget at der ofte er uklare og modsætningsfyldte forestillinger om eksempelvis ungdom og normalitet, forandring og læring på spil i sådanne tilgange (Shiner 1999). Det er desuden sparsomt hvad der findes af forskningsmæssig belysning af denne metodologi og de spor den trækker i de involveredes liv (Mellanby, Newcombe, Rees & Tripp 2001; Walker & Avis 1999 og Milburn 1995).

Derfor har jeg i efterundersøgelsen ønsket at høre deltagernes kommentarer til ung-til-ung-strategien i et længere perspektiv. Hvordan har de tidligere støttebeboere oplevet deres rolle og hvad har det betydet i deres videre liv at have involveret sig på denne måde? Hvilken betydning har boligernes ung-til-ung-fokus og differentierede normalitet haft for de tidligere beboere og støttebeboere i deres sociale liv?

Flere tidligere støttebeboere i nærværende undersøgelse beskriver at oplevelserne med andre unges problemer såvel som med deres og ens egne reaktionsmønstre var ganske intense. Selvejgs fortælling om

tiden og rollen som støttebeboer er et eksempel. For Solvejg var det et vigtigt omdrejningspunkt for interviewfortællingen såvel som en væsentlig motivation for at være i boligen at man i støtteboligen kommer tæt på hinanden - og at dét både giver meget og kræver meget. Solvejg beskriver en daglig personlig investering i hinanden som en vej til et særligt perspektiv på eller viden om både sig selv og andre mennesker (i sårbare situationer):

Når du bor så tæt sammen med så mange mennesker, så kan det ikke undgås at man bliver venner og man bliver uvenner og man kommer op at skændes og man sætter grænser og man lærer en hel masse om egne grænser men også om andres grænser, som man kan bruge hele livet... det lærer en meget om andre mennesker faktisk, og at se tingene i en lidt anden synsvinkel end man ellers ville have gjort fordi man ikke tidligere har været så tæt på stofmisbrugere, psykisk syge, folk der lider af anoreksi, folk der har været udsat for incest, folk der bare er psykisk skrøbelige... Det sætter tingene i et andet perspektiv, som man ikke kan få, man kan ikke få det perspektiv uden at have det tæt inde på livet.

I sin fortælling om tiden i støtteboligen fremstår Solvejg som en stærk ung kvinde med nogle klare holdninger til rollen som støttebeboer. Hun er kritisk overfor en anden støttebeboer, der efter hendes mening ikke udfyldte rollen på en passende måde. Eksempelvis siger hun:

Det handler om at gå op i det, og hvis ikke du selv går op i det, jamen så skal du ikke være der, det er min holdning, for så er det spildt og det er synd for dig selv, men det er også synd for dem du bor sammen med. [...] Hun var ikke borgerlig nok, hvis man kan sige det sådan [...], den fuldstændig diametrale modsætning af mig sådan... [...] og hun havde heller ikke det forhold til nogle af dem i huset som jeg havde. Hun havde så heller ikke været der så længe som jeg havde, men de gik ikke til hende, hvis der var noget, de kom til mig... Men det handler også om, at du er nødt til at være i huset. Hvis du kommer hjem og bare fiser af sted igen... jamen du er nødt til at være der, du er nødt til at have noget sammen, du er nødt til at være med til at opbygge det her fællesskab hvis det skal kunne fungere, og hvis du skal kunne bo seks, syv, otte mennesker sammen, så er man nødt til at have noget fælles, noget man synes der er rart... hvis det skal kunne fungere, ikke...

Der er nødt til at være et rart fællesskab af en eller anden art hvis man skal kunne give hinanden noget og idet hun er støttebeoer så mener jeg et eller andet sted, at så har hun også et eller andet sted forpligtet sig til at være der og ikke bare dampe af til alt muligt hele tiden sådan... Det synes jeg hun gjorde lidt for meget sådan - det var synd for huset, synd for dem hun skulle bo sammen med. Det afhænger altså, det afhænger meget af støttebeoeren tror jeg, hvordan huset er og selvfølgelig afhænger det også af, af dem man bor sammen med, men tit der tog jeg forskellige initiativer til nogle ting så vi gjorde noget sammen ikke, som øh... 'om 14 dage skulle vi ikke gå ud og spise' sådan så man skaber noget fællesskab... Men nogle af dem der er der, de er jo syge et eller andet sted på et eller andet niveau altså og de kan, de magter jo ikke at tage sådan et initiativ nødvendigvis, det kræver overskud ikke [...] Det er meget meget vigtigt i mine øjne at støttebeoerne tager det her job fordi de har lyst til at gøre noget for andre mennesker... ikke fordi at du får et sted at bo mens du studerer, og ikke fordi du får 1000 kroner ekstra ind på lønkontoen om måneden, men fordi du har lyst til at være sammen med andre mennesker og gøre noget for dem...

Solvejg taler i sammenligningen af sig selv og sin med-støttebeoer 'den gode støttebeoer' frem i investeringstermer: som en der lægger sit "overskud" af tid, initiativ, engagement og nærvær i fællesskabet. Den gode støttebeoer fokuserer ikke på hvad der kan 'trækkes ud' ("et sted at bo", "1000 kroner ekstra"). En støttebeoer der ikke er tilstedeværende eller nærværende nok, medvirker i Solvejgs optik ikke med ressourcer til at opbygge det fællesskab der er behov for og det er "synd for huset". Omvendt er Solvejg opmærksom på at støttebeoerens "investeringer" kan være en vanskelig 'økonomisk' balance:

Jamen det koster det du selv er villig til at investere. Altså, det koster tid, det kan også koste kræfter, altså når øh – jamen det kommer helt an på hvor meget du går op i det, jeg gik jo et eller andet sted op i det med liv og sjæl... jamen jeg ved ikke hvordan jeg ellers skal sige det, altså at det koster... jo det kan også det kræver at du er i stand til at... sige stop, hvis ikke du er i stand til at sige stop så tager det for meget, kan man sige.

Denne måde at tale om den enkeltes ansvar i forhold til at skabe og opretholde fællesskabet og dilemmaer forbundet med balancen mellem det

man investerer og det man får ud af det er en helt gennemgående figur for mange både beboere, støttebeboere og medarbejdere – i såvel efterundersøgelsen som phd-projektets materiale. Solvejg giver – som andre støttebeboere ovenfor - eksempler på hvordan hun har taget ansvar for at håndtere ganske vanskelige og voldsomme situationer. Hun beskriver blandt andet en situation hvor en ny beboer i fuldskab blev meget truende og voldsom og Solvejg forsøgte at tage hånd om situationen:

Det er den eneste gang jeg har sagt til folk "ved I hvad, i aften, der låser I altså jeres dør, jeg er fuldstændig ligeglad med hvad vi plejer at gøre, det gør I i aften" ... så synes jeg faktisk ikke det var så sjovt...

Den anden støttebeboer var også ny, og i stedet for at være en opbakning til Solvejg i at håndtere situationen blev hun meget opskræmt og Solvejg måtte også forsøge at berolige hende:

Det er jo ikke bare lutter lagkage og lyserøde skyer altså, men der handler det jo så om at man som støttebeboer kan bevare roen, så de andre ikke bliver fuldstændig hylet ud af den... Vi havde så en ny støttebeboer, der var jeg den gamle støttebeboer ... og det var sådan set nok hende, der blev mest hylet ud af den, så der stod jeg sådan lidt alene og måtte sige sådan "ork, slap bare af, det har jeg prøvet før, tag det helt roligt, det klarer vi, ingen problemer" - så der måtte jeg jo et eller andet sted fylde hende med løgn, ikke... og sige "det klarer vi, ingen problemer, tag det roligt"

Flere støttebeboere overvejer om de i perioder faktisk var for involverede i voldsomme forløb. En af de tidligere støttebeboere siger:

Jeg tog mange af tingene i egen hånd, altså kørte dem på skadestuen, når de havde været oppe at slås og alt muligt mærkeligt jeg slet ikke skulle have gjort [...]. Men altså, det, det gjorde jeg. Jeg ville også gerne gøre det [...]. Ja én af dem, han fik sådan en psykose – hvad fa'en var det han fejlede? Han havde tvangstanker, skizofreni og sådan noget mærkeligt noget, ikke? – og der fik han sådan en mærkelig psykose ude i køkkenet, ikke? Hvor jeg var, ikke? Altså hvor han virkelig ændrede sig og kunne ikke tage ansvar for sine handlinger og sådan noget, sagde han. Og du ved, hvor jeg blev pissebange, mand, fordi han, han var jo, ja, jeg følte jo, at han kunne finde på hvad som

helst, ikke? Men hvor jeg så fik snakket ham ned, og jeg havde heldigvis lånt min mors bil i den periode, så jeg kunne – ja og jeg vidste, at han havde en åben seng oppe på Oringe, ikke? - Så jeg fik ham snakket til ro, og så blev vi enige om, at vi kørte ham, jeg kørte ham der op, ikke? Og han blev indlagt, ikke? Men det var jo slet ikke, altså, det var jo ikke noget, jeg skulle have gjort jo, vel? Der var én, der havde drukket en halv flaske whisky på antabus, der lå med skum ud af munden og rallede, og jeg ved fandeme ikke hvad det var og, ja. Skulle smide fire knægte ud, der sad og røg hash på det ene værelse, altså, hvor meget lyst har man lige til det? Jeg var også inde, jeg var inde - en pige var gravid – jeg skulle med ind og få foretaget en abort med hende, og hun blev fuldstændig hysterisk og stod der inde på hospitalet, og prøvede at få hende ned og ... Og jeg var faktiskovre i Jylland med en af drengene, der skulle flytte...

Og en anden fortæller:

Jeg flyttede da der blev vendt mødding, på grund af at jeg var ærlig om at en beboer... var jeg bange for. Hun rendte rundt med en saks og truende adfærd, selv om hun ikke havde gjort mig eller nogen noget, men hun havde brug for hjælp og det var absolut ikke mig der skulle give hende den, og hun blev indlagt - men jeg var blevet ræd og ville ikke udsætte mig selv for det. Det var et nederlag at flytte for det var ikke det jeg havde forestillet mig...

Flere af de tidligere støttebeboere tænker tilbage i denne form: De kan komme i tanker om en stribe konkrete situationer, hvor de har følt at de måtte handle og tage ansvar for tingene. De beskriver en sammensat fornemmelse af at have lyst til at hjælpe, at føle sig forpligtet og føle sig på gyngende grund eller rent ud bange. Og flere af dem formulerer – når de ser på sig selv i bakspejlet – i vendinger som fx at ”det skulle jeg ikke have stået med” eller ”jeg var jo så ung” ol, at disse erfaringer har været på kanten af hvad de har følt de kunne magte. En af de tidligere støttebeboere der nu er uddannet psykolog og hvis tilbageblik på tiden rolle i boligen nu sker ”delvist gennem faglige briller” siger:

Jeg tror man skal pointere at det har været enormt udefinerbart hvad min rolle har været - den er ikke defineret nok, man er ikke forberedt nok, og det virkede lidt halvt - sådan at ”du skal være sund og fornuftig”- ja og hvad

*mere, hvad skal jeg være, jeres termometer i huset, en veninde eller hvad?
Det holdt ikke...*

Støttebeboerne har oplevet at der er særlige men uklare forventninger til dem. Støttebeboerne oplever at de i særlig grad forventes og påtager sig at bære og skabe boligens fællesskab. Solvejgs fortælling spidsformulerer i den kontekst dilemmaer som også er til stede i de andre deltageres fortællinger og giver nogle gode billeder på hvordan den kollektive og sociale organisering af boligen på samme tid kan bidrage med en særlig (intens) støtte- og inklusionsform og belaste de unge med (intense) uklare ansvar for hinanden. Solvejgs eksempel er således et oplæg til refleksioner over mulige og konkrete bidrag og belastninger for forskellige unge – ikke en opfordring til at afskaffe støttebeboerne.

Opsummering

Mange tidligere beboere såvel som støttebeboere har oplevet at være vidne til og til en vis grad involveret i andre beboeres til tider voldsomme optræden i boligen. Støttebeboerne har for manges vedkommende efterfølgende følt at de har påtaget sig og stået for alene med store ansvar. Flere har også oplevet deres rolle i boligen som uklart eller modsætningsfyldt defineret. De fleste beskriver dog rollen som meget givende såvel som meget krævende og siger at de ikke ville have undværet den oplevelse og erfaring.

Når "filmen knækker"

Solvejgs fortælling rummer endnu en væsentlig dimension, der slutteligt kan perspektivere nogle centrale pointer fra de forgående afsnit. Solvejg træder som nævnt frem som en stærk, fokuseret og handlekraftig kvinde gennem interviewet om sine oplevelser før, under og umiddelbart efter opholdet i støtteboligen – frem til jeg spørger til hvordan hendes livssituation er på interviewtidspunktet. Her svarer hun overraskende:

Det er et helt andet liv end det jeg forestillede mig, da jeg flyttede. Fordi i dag er jeg selv førtidspensionist... og psykisk skrøbelig, og det var ligesom ikke mine mål [griner] kan man roligt sige... Jeg er mor til to og jeg er gift og vi bor i eget hus... efter jeg flyttede har jeg taget en anden uddannelse og blev færdig men... det var med hiv og sving og... sved blod og tårer... Og så fik jeg min førtidspension... faktisk det er lidt sådan det er gået... Jeg har altid sagt "man kan hvad man vil" - ja, men nogle gange skal man bare overveje hvad omkostningerne er! Jamen man kan også sige at jeg blev syg af stress, for meget... jeg havde alt for meget jeg skulle hele tiden... I gang med en uddannelse og to små børn, en mand der arbejdede afsindig meget, ved du hvad et eller andet sted så kan man for fanden vel sige sig selv at så knækker filmen altså på et tidspunkt ikke? Men det kan man bare ikke vel øhm... Men det er sådan min situation er i dag og altså... med depressioner og sådan noget... Og jeg har selv været indlagt på hospitalet, det var meget meget... underligt fordi jeg jo har været der og besøge nogen... som også har været indlagt... mens jeg var støtteboer... så det var meget, meget mærkeligt at øh... blive indlagt, ikke? Fordi jeg har jo ligesom været på den anden side, ikke... været på den anden side af systemet, ikke?... Men så kan man sige, det lærer man også noget af, jeg har set det fra begge sider, det er ikke alle der har det vel?

I interviewsituationen bliver Solvejg nu mere tøvende, afbrudt og langsom i sin fortælling. Hun vurderer at flere ting har haft indflydelse på at "filmen knækkede" for hende. Hun peger på stress, sygdom i den nære familie og mangel på socialt netværk som faktorer hun meget direkte har oplevet har presset hende, og hun formulerer også at de voldsomme oplevelser i boligen måske har haft en betydning. Men hun understreger som den væsentligste faktor i "at det er blevet så slemt som det er" at hun ikke kunne få hjælp i tide:

Da jeg havde det værst fik jeg ikke nok støtte, og det mener jeg gælder for mange psykisk syge i Danmark at de ikke får. Man kan ikke vente i 2 måneder med selvmordstanker på en psykiatersamtale. Det er det samme med misbrugere der vil være stoffri: at bede dem komme igen om 3 måneder? Mange går først til lægen første gang når de allerede ikke kan bunde – og der er systemet ikke godt nok. Det koster mere i længden, og det bliver værre og længere.

Det er en oplevelse mange tidligere beboere deler: at henvende sig på et tidspunkt hvor en krise kunne "tages i opløbet" og blive enten afvist eller sendt rundt mellem forskellige instanser så længe at nedturen bliver mere alvorlig og får mere alvorlige konsekvenser.

Allan beskriver et sådant forløb, og hvordan det at finde vej (også helt konkret) rundt i systemet kan være en udfordring. Efter at være flyttet fra støtteboligen havde han det godt i en periode, men i forbindelse med et brud med en kæreste der falder sammen med et stort arbejds-pres får han det rigtig dårligt. Han beskriver at han mærker de første tegn på "sådan et sammenbrud som jeg har haft før". Allan forsøger at kontakte kommunen, men der er lukket for weekenden. Han forsøger dernæst at arbejde sig ud af krisen, men kan ikke samle sig, spiser og sover ikke og til sidst bryder han sammen: græder hele tiden og føler sig desorienteret. Selv om han har forladt støtteboligen for længe siden kontakter han en medarbejder derfra – "den eneste mand i verden jeg kunne stole på". Efter en telefonsamtale med og råd fra medarbejderen opsøger Allan vagtlægen:

Min eneste mulighed nu det var at fortælle alt hvad der var sket. Og han sagde "ved du hvad, du går lige i dén retning og dén retning og så er der en stor dør, dér ringer du på, det er ovre på psykiatrisk afdeling". "Det er fint" sagde jeg "det gør jeg bare"... og jeg kom til sådan en stor fin hovedindgang, den vadede jeg først ind af og så gik jeg..." nej, det var udenfor, han sagde rundt om", så gik jeg ud igen... kiggede.. så gik jeg den anden vej og jeg kunne kraftedeme ikke finde det... Jeg blev mere og mere panisk, fordi jeg skulle bare finde det sted og så kom der en dame ud og så sagde jeg til hende "den der psykiatriske, jeg skal finde indgangen"... "jamen den er lige, du går lige derned og så til højre, der er en lille dør, der skal du bare gå ind" - "okay". Jeg prøvede stadig at holde mig sammen, gik derned, gik til

højre... jeg kunne kraftedderstejlme ikke se nogen dør nogen steder. Så gik jeg tilbage og stødte ind i lægen igen "ved du hvad jeg går ikke i den retning mere, jeg skal ind på psykiatrisk afdeling, og jeg skal snakke med nogle læger, og jeg gider ikke det her mere, nu vil jeg ind". Så blev jeg fulgt ind gennem kældersystemet og hele vejen rundt om, så blev jeg sat ned overfor først én psykiater... jeg begyndte at forklare, og jeg græd en gang i mellem, og jeg forklarede-forklarede-forklarede ... Og så var der lige pludselig to mennesker og jeg forklarede-forklarede-forklarede: "Det er dét jeg skal have hjælp med og dét jeg har brug for og dét og dét og dét der skal gøres ..." [...]Så fik jeg nogle beroligende piller, og så blev jeg sendt hjem igen. Det vil sige - de spurgte mig lige så stille og roligt om jeg ikke havde en ven jeg kunne tage til og jeg sagde "ved du hvad der bor 60.000 mennesker i denne her by... jeg kender én, ud over min mester" Så blev vi enige om at jeg skulle køre derop og se om han var hjemme og hvis han ikke var dét, så måtte jeg hjem igen. Jeg fik så medicin med til mandag og så kunne jeg kontakte min sagsbehandler mandag morgen... Nå!

Allans bekendt er ikke hjemme og han er overladt til sig selv resten af weekenden. Da han dukker op på kommunen om mandagen bliver han sendt rundt mellem forskellige kommunale kontorer, "fra den ene sagsbehandler til den anden". Hvert sted må han begynde forfra med at fortælle sin historie og fremlægge sin sag. I sidste ende tilbyder kommunen at hjælpe ham med at finde et kollegieværelse, som han kan passe sit arbejde fra. Et tilbud som Allan absolut ikke oplever hverken anerkender eller matcher hans behov.

Solvejg har på interviewtidspunktet fået en støttekontaktperson, som hun er glad for og som yder en vigtig støtte til Solvejgs egne skridt for at få det bedre. Hun beskriver at hendes egen beslutsomhed og tro på at det kan lykkes at få det bedre er en vigtig drivkraft i den proces – og at forholdet til og ansvaret for hendes børn er en primær motivation:

Jeg har en vis portion stædighed, og jeg har besluttet at jeg ikke vil fortsætte med at have det dårligt, man må kæmpe - og se angsten dybt i øjnene og spørge "hvad skal jeg gøre ved dig", "hvad er vigtigst i dag: at børnene kommer af sted og at jeg kommer ud at købe aftensmad... jeg er nødt til at kunne gå hen på skolen til forældremøde og det kommer jeg også selvom jeg er angst.

Men flere af de beboere som i perioder efter støtteboligen har oplevet at have problemer og brug for støtte, føler som Solvejg og Allan at de er blevet overladt til sig selv i for lange perioder og/eller på kritiske tidspunkter. Efter fraflytning har de ikke længere (nødvendigvis) en fast kontaktperson eller "repræsentant" der hjælper dem med at "forklare tingene" eller finde rundt i og "tumle systemet" – og mange har følt mødet med velfærdssystemet eller kommunen som "en opgave der i sig selv kræver alt det overskud man jo netop ikke har".

STØTTEBOLIGER OG UNGE I UDSATTE POSITIONER

Efterundersøgelsens komplekse felt

Tidligt i denne rapport anlagde jeg et kritisk blik på efterundersøgelser, der ønsker eller påstår at vurdere støttetilbuds effekter. Den nærværende undersøgelse perspektiverer med bla. Solvejgs og Tommys fortællinger diskussionen om hvordan det er muligt at foretage meningsfulde efterundersøgelser/evalueringer af støtteindsatser med to væsentlige pointer.

For det første viser materialet netop at der ikke er en klar forbindelse mellem påvirkning og udfald, mellem støttetilbudets præstation og de unges videre forløb. Solvejgs historie i forgående afsnit er særlig interessant fordi den tydeligt viser at input og output i et tilbud som støtteboligerne ikke lader sig enkelt eller entydigt bestemme. Det er ikke muligt at afgøre eller påvise om Solvejgs specifikke ophold i støtteboligen har haft positiv eller negativ indflydelse på Solvejgs – eller de andre unges - psykiske og sociale liv. Vi ved naturligvis ikke hvor Solvejgs liv ville se ud, hvis hun ikke havde været i boligen: Måske var hun aldrig brudt sammen, havde det ikke været for belastende oplevelser i boligen eller sorgkrisen da hun flyttede derfra. Måske ville hun være brudt sammen og ikke haft nogen tro på at situationen kan forandre sig og at et socialt liv ikke bare kan være eller ikke være men også skabes, også af hende. Vi kan ikke vide om hendes vilje til at ”klare det” og de tiltag hun gør og krav hun stiller til sig selv er udtryk for den samme personlige styrke som hun bragte ind i støttebeboerrollen, eller er grundet i erfaringer hun har fået som støttebeboer – ved at have været vidne til at andre klarede det, kendskab til redskaber der hjalp dem eller andet. Den væsentlige pointe er at mange forskellige faktorer kan have og har haft indflydelse på Solvejgs forløb og at en forestilling om meget lineære eller simple sammenhænge mellem involveringen i et støttetilbud og den efterfølgende livssituation risikerer på den ene side at udgrænse eller overse vigtige elementer, og på den anden side overbetone betydningen af andre.

For det andet vender Solvejgs fortælling op og ned på kategorier som støttegiver og støttemodtager, stærk og sårbar, rask og syg – ligesom Tommys historie om at bevæge sig fra kriminel stofmisbruger til pædagogisk medarbejder. Og fordi den viser at disse kategorier skifter – blandt andet over tid. Dels fordi livsbaner som Solvejg og Tommys kan krydse, så den der var i boligen som stærk støttebeboer, ti år senere er psykisk syg, og den der var i boligen som stofmisbruger og kriminel i ti år senere

er pædagogisk medarbejder i et tilbud for unge med problemer. Dels fordi "det man har lært" i støtteboligen må ses i relation til de situationer og relationer man senere har bevæget sig i – hvor erfaringerne eller det lærte måske, måske ikke er blevet relevant eller aktualiseret. Generelt beskriver flere at det netop ikke nødvendigvis var under eller lige efter opholdet i støtteboligen at det var tydeligt hvad de fik med sig. Tommy fortæller fx at han dengang ikke vurderede at opholdet betød andet end "ro på og et sted at bo":

Altså de første par år fik jeg, tror jeg ikke at jeg fik noget positivt ud af det. Der er så senere hen nogle ting, jeg har kunnet bruge af dem jeg har fået lært, og alt det, der er blevet banket ind i hovedet på én, ikke? [...] Der er mange af de ting jeg kan bruge nu, gør brug af nu altså.

På lang tids afstand har Tommy (som flere andre) fået øje på at støtteboligopholdet har givet ham nogle "huskereglere eller levemåder" - nogle rammer og metoder til at lære sig selv at kende og arbejde med sig selv, som først er blevet aktualiseret eller aktiveret senere i livet. Flere deltagere har haft den oplevelse at de pludselig opdager - når de træder ind i et parforhold, når de får børn, i deres arbejdsliv eller andet – at "det her kan jeg gøre, og det har jeg lært der". Deltagernes udflytningsfortællinger perspektiverer på en særlig måde denne tidsforskydning og den indflydelse sådanne aspekter kan få på efterundersøgelser. Og understreger at det er vigtigt at have blik for efterundersøgelsens timing - hvor i deltagernes forløb man rammer dem med sin forskningsbelysning. Ud fra deltagernes beskrivelser kan man forestille sig at efterundersøgelser foretaget kort efter udflytning ville vise et krise-billede som for nogle er forbigående. Ligesom undersøgelser foretaget på meget lang afstand vil risikere at overse vigtige betydningslag der er gået i glemmebogen over tid.

Efterundersøgelser har når de er mest interessante et langt mere komplekst felt at forholde sig til end blot et støttetilbuds input og en karakteristik af de personer der kom ud af det. En orientering mod de involveredes betydningstilskrivning – til støttetilbuddet og til andre hændelser og kontekster der har haft indflydelse på deres liv – lægger op til faglig refleksion og diskussion af det sociale og pædagogiske arbejde snarere end direkte handlingsanvisninger.

Afrunding: Fra udsatte unge til unge i udsatte positioner

Min forhåbning med denne rapport er at den vil kunne inspirere til sådanne faglige diskussioner om konkrete måder at møde og handle i konkrete situationer i det sociale arbejde – og ikke mindst om de begreber og angrebsvinkler der bruges. Et fokus på behandling i socialt arbejde (Egelund og Jakobsen 2006), såvel som på effektundersøgelser af samme bidrager til begrebsætninger der har tendens til at fastfryse billedet af nogle mennesker som "udsatte" eller "sårbare". Om end et aspekt af at tale om udsatte eller sårbare unge er at pege på et omsorgs- eller støttebehov, som jeg finder rimeligt og sympatisk, så har en forestilling om udsatte eller sårbare unge tendens til at illudere såvel generel udsathed som permanent udsathed.

En udfordring for både forskere og praktikere på det sociale og pædagogiske felt er at diskutere og udvikle begreber og kategoriseringer, der kan imødegå en sådan tendens til eller risiko for at bidrage til stigmatisering eller fastholdelse af mennesker i marginaliserede og stereotype kategorier. Det indebærer stor opmærksomhed og bevidsthed omkring hvordan man metodisk, sprogligt osv. kan producere andre former for kategoriseringer, metaforer og tilgange og hvordan dette kan udfordre eksisterende roller og strukturer i samfundet. En vigtig diskussion er eksempelvis hvordan man kan udvikle et syn på og en tilgang til unge med problemer, der kan anerkende ressourcer og potentialer og samtidig have øje for at udslusning, rehabilitering og en selvstændig tilværelse for nogen kan opleves som (en anden form for) tvang (Wulf-Andersen & Neidel 2009). Foreløbig foretrækker jeg selv at tænke på unge i udsatte positioner frem for på udsatte unge, fordi denne begrebsætning peger på at udsathed er relativ. Derfor må man bevare en stadig opmærksomhed på hvilke forhold, (samspil mellem) personer, arenaer, strukturer osv. der opleves som betydningsfulde. Konkret betyder det at have opmærksomheden rettet mod følgende aspekter:

Udsathed er specifik

Unge oplever ofte deres problemer som ganske specifikke – som fx at holde styr på økonomien, at holde sig fra stoffer, at forholde sig på en

fornuftig måde til sin mor, tro på at man er god nok. Der er nogen gange langt fra de specifikke problemer de unge har, til de ofte mere omfattende og generelle konsekvenser disse kan have for den enkelte. Mange unge har den erfaring at deres mere præcise eller specifikke formuleringer af støttebehov bliver fortolket som forsøg på at "snyde systemet". Derfor oplever mange at de, hvis de har brug for støtte fra velfærdssystemet, må påtage sig en mere generaliseret udsathedsidetitet eller klientrolle (Järvinen og Mik-Meyer 2005). De føler ikke at de bliver respekteret eller anerkendt for de ressourcer de har og de ting de faktisk kan og magter. Vi har behov for selv hvor udsathed måske kan karakterisere de unges situation i mange forskellige sammenhænge - hvad der desværre ofte er tilfældet - at specificere problemer og behov for ikke at usynliggøre eller miskende de unges ressourceområder.

Udsathed er processuel

Udsathed eller faktorer der kan have indflydelse herpå optræder forskelligt i forskellige perioder og sammenhænge i et livsløb. Unge oplever at deres problemer optræder på specifikke tidspunkter i eksamenssituationer, i omskiftelige perioder og aftager eller forsvinder i andre og måske kommer igen. Det samme gælder aktualiseringen af læring fra forskellige støttetilbud. Flere deltagere i denne undersøgelse har over en fem- eller tiårig periode oplevet både op- og nedture af mere eller mindre alvorlig karakter, og både større og mindre held med at håndtere dem. Ved interviewtidspunktet har nogle det godt og andre har det vanskeligt. Vi har behov for forståelser af udsathed der kan rumme at unges position og situation er foranderlig, og at der over tid kan vendes op og ned på støttekrævende og støttegivende osv.

Udsathed er situeret

Unge er udsatte i særlige kontekster. Hverdagslivet foregår i og er – også for unge i udsatte positioner – præget af mange forskellige arenaer og af skiftene mellem disse: Hjemmet, uddannelse og arbejde, foreninger, forskellige sociale netværk. Udsathed er for de fleste unge forbundet med nogle særlige sociale kontekster og ikke med andre. De unge kan opleve sig som udsatte i en familiemæssig kontekst, og samtidig være

velintegrerede og velfungerende i et kammeratligt netværk, i skolen osv. De kan have store problemer med venner men fungerer fint på arbejde. Institutionelle sammenhænge kan gennem deres formelle regler og hverdagsnormer være (med)producenter af særligt udsatte positioner. Vi har behov for begreber og tilgange, der åbent undersøger hvordan de unges livsverden er konstitueret, hvordan hverdagslivets rytmer og ruter ser ud i de unges perspektiv, hvordan hverdagstilværelsens skift opleves som glidende overgange, uproblematiske skift eller smertefulde brud, og medtænker de respektive sociale arenaers konstitution og kulturproduktion. Dette giver dels mulighed for at se ikke blot forskellene men også lighederne mellem unge i udsatte positioner og majoritetsunge, dels mulighed for at se forskellige sociale arenaer og skiftene mellem dem som en del af selve produktionen af unges udsathed.

Jeg håber rapporten - med sin samling af de tidligere beboere og støttebeboeres udsagn om deres ophold i støtteboligen og deres videre tilværelse – kan bidrage konstruktivt i debatten med sine eksempler på at udsathed eller sårbarhed er aktuel og ikke permanent, er situeret specifik og ikke generel og ikke mindst er omskiftelig og ikke forudsigelig.

Referencer

Andersen, Tina (2004)

Bøgholtprojektet. Pædagogisk praksis, livsforløb og tilbageblik på behandlingsinstitutionen Bøgholt. Aarhus Universitet: Psykologisk Institut.

Bryderup, Inge M.; Lunan, Ingrid & Ravnkjær, Mette-Marie (1991)

Læreprocesser. Socialpædagogisk arbejde med unge på Hjulmagerstien. Pædagogisk Psykologisk Forlag.

Carr, Margaret (2005)

Læringshistorier. Evaluering og udvikling af læring i institutioner. Hans Reitzels Forlag.

Crimmens, David & Milligan, Ian (red) (2005)

Facing forward. Residential child care in the 21st century. Russel House Publishing.

Dreyer Espersen, Laila (2004)

Fra anbringelse til efterværn. En pilotundersøgelse blandt sagsbehandlere. København: Socialforskningsinstituttet.

Egelund, Tine & Jakobsen, Turf B. (red) (2009)

Omsorg for anbragte børn og unge. Døgninstitutionens hverdag og vilkår. Akademisk Forlag: Professionsserien.

Egelund, Tine & Jakobsen, Turf B. (red) (2006)

Behandling i socialt arbejde. Begreb og praksis. Hans Reitzels Forlag.

Ekeland, Tor-Johan (1999)

Evidensbasert behandling: kvalitetssikring eller instrumentalistisk mistak. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 36:1036-1047.

Emond, Ruth (2005)

An outsider's view of the inside. S. 127-136 i Crimmens & Milligan (red): *Facing forward. Residential child care in the 21st century.* Russel House Publishing.

Ferguson, Harry (2003)

Outline of a Critical Best Practice Perspective on Social Work and Social Care. *British Journal of Social Work* 33:1005-1024.

Fogh, Mogens, Pedersen, Ole, Marcher, Birgitte og Petersen, Peter (1991)

Støtteboligophold – en efterundersøgelse baseret på brugerinterview. Støtteboligen Kornbakken, Amtsungdomscentret i Storstrøms Amt.

Frey, James H. & Mertens Oishi, Sabine (1995)

How to conduct interviews by telephone and in person. The survey kit 4. Thousand Oaks & London: Sage Publications.

Glavind Bo, Inge & Warming, Hanne (2003)

Når livet gør ondt: en undersøgelse af ordninger med kontaktpersoner og personlige rådgivere for børn og unge. Frydenlund.

Harboe-Jepsen, Thomas (1997)

Indføring i sociologisk metode. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Henriksen, Jesper; Nielsen, Katia & Sivertsen, Katrine L. (2004)

Støtte og selvbestemmelse – en undersøgelse af boformer for sindslidende. Storstrøms Amt: UUF.

Hestbæk, Anne-Dorte og Egelund, Tine (2003)

Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt. København: Socialforskningsinstituttet.

Jakobsen, Turf Böcker (2006)

Stedfortrædende forældre. Bo-kollektivets diskrete behandlerblik. S. 49-66 i Egelund & Jakobsen (red) *Behandling i socialt arbejde. Begreb og praksis.* Hans Reitzels Forlag.

Järvinen, Margareta & Mik-Meyer, Nanna (2005)

At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde. Hans Reitzels Forlag.

Jespersen, Cathrine & Sivertsen, Morten B. (2005)

Unge sociale problemer – en forskningsoversigt. Socialforskningsinstituttet.

Kendrick, Andrew (2005)

Social Exclusion and Social Inclusion: Themes and Issues in Residential Child Care. S. 7-18 i Crimmens & Milligan (red) *Facing forward. Residential child care in the 21st century.* Russel House Publishing.

Lavrakas, Paul J. (1987)

Telephone survey methods. Sampling, selection, and supervision. Applied Social Research Method Series, Vol. 7. Newbury Park og Beverly Hills: Sage Publications.

Lihme, Benny (2004)

b: *Videnskabelig enfoldighed vs. virkelighedens mangfoldighed – en artikel om socialpolitikken to store M'er: Metode og Måling.* www.fadd.dk/main.asp (5 maj 2004)

Lihme, Benny (2005)

a: *Målbare metoder i stedet for autenticitet og engagement? – en artikel om målingsparadigmets modsætning til det relationsbaserede socialpædagogiske arbejde.* www.fadd.dk/main.asp (11 januar 2005)

b: Når ledelse ikke længere er ledelse men styring (interview). *Social Kritik* 102/2005:4-9.

Madsen, Bent; Hansen, Janne H.; Pécseli, Benedicta & Siersted, Mette (red) (1999)

Tæt på relationen. Betydningsdannelse i pædagogisk arbejde. Socialpædagogisk Bibliotek.

Middelboe, Thomas (1996)

Bofællesskaber for psykisk syge. Evaluering af en socialpsykiatrisk intervention. København og Århus: Foreningen af Danske Lægestuderendes Forlag.

Millbourne, Linda (2002)

Unspoken exclusion: experiences of continued marginalisation from education among 'hard to reach' groups of adults and children in the UK. *British Journal of Sociology of Education* 23(2):287-305.

Montgomery, Paul; Donkoh, Charles & Underhill, Kristen (2006)

"Independent living programs for young people leaving the care system: The state of the evidence". Science Direct. *Children and Youth Services Review* 28 (2006):1435-1448.

Moos, Lejf; Krejsler, John; Hjort, Katrin; Fibæk Laursen, Per & Braad, Karen B. (2005)

Evidens i uddannelse? Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

Schellerup-Nielsen, Helle (2006)

Indsats og virkning på døgninstitutioner for børn og unge – et litteraturreview. Danmarks Pædagogiske Universitet: HPA-serie 1, Arbejdsrapport 9.

Svendsen-Tune, Stine (2002)

Skæve hverdagsliv. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Stokholm, Anja (2006)

Anbragte børn mellem kammerater og pædagoger. En antropologisk analyse af socialitet og identitetsdannelse på døgninstitution. Institut for Antropologi, Arkæologi og Lingvistik, Aarhus Universitet.

Thompson, Bell, Holland, Henderson, McGrellis & Sharpe (2002)

Critical moments: Choice, Chance and Opportunity in Young People's Narratives of Transition. *Sociology* 36(2):335-354.

Vase Sørensen, Helle og Hjort Andersen, Jens (2006)

Udflytning fra §92 botilbud. En undersøgelse af erfaringer med muligheder og barrierer for at beboere kan flytte ud. København: Videnscenter for Socialpsykiatri.

Webb, Stephen A. (2001)

Some Considerations on the Validity of Evidence-based Practice in Social Work. *British Journal of Social Work* 31:57-79.

Wulf-Andersen, Trine (2004)

Positioneringsmuligheder og social integration i et særligt støtteboligt tilbud – "marsmand, balletdanser eller begge dele". Forskerskolen i Livslang Læring, Roskilde Universitet.

Wulf-Andersen, Trine & Neidel, Agnete (2009)

BotilbUID – udfordringer til rehabiliteringsarbejdet i socialpsykiatrien. Center for Socialt Entreprenørskab, Roskilde Universitet.